

Nyíregyházi Móra Ferenc Általános Iskola
033425

**A sajátos nevelési igényű tanulók nevelésének, oktatásának
helyi tanterve**

Készült a miniszter által kiadott „Irányelvek a sajátos nevelési
igényű tanulók oktatáshoz” dokumentum alapján

Nyíregyháza, 2020. augusztus 28.

A sajátos nevelési igényű tanulóink nevelési-oktatási programja

Tartalom

I.1.Mozgásszervi fogyatékkal élő tanulók	1
I.2. Látássérült tanulók.....	11
I.3. Hallássérült tanulók.....	18
I.4. Enyhén értelmi fogyatékos tanulók.....	26
I.5. Beszéd fogyatékos tanulók.....	31
I.6. Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók.....	41
I.7.Az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók.....	50
I.7.1. Idegrendszeri fejlődési zavarok	
I.7.1.1. Diszlexia.....	51
I.7.1.2. Diszgráfia.....	52
I.7.1.3. Helyesírás zavara	53
I.7.1.4. Diszkalkulia.....	55
I.7.1.5.Figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar.....	57
I.7.2. Magatartásszabályozási zavar.....	59

A program, a helyi tanterv készítésénél és a nevelés- oktatás során figyelembe vesszük a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (köznevelési törvény), a Nemzeti alaptanterv és A sajátos nevelési igényű tanulók oktatásának irányelvének rájuk vonatkozó előírásait. Így a tartalmi szabályozás és a gyermeki sajátosságok összhangba kerülnek.

A sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárásbeli differenciálástól eltérő, nagyobb mértékű differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teheti szükségessé.

I.1. Mozgásszervi fogyatékkal élő tanulók

Mozgásszervi fogyatékos (mozgáskorlátozott) az a tanuló, akinek a mozgása veleszületett vagy szerzett károsodás és/vagy funkciózavar miatt jelentősen és maradandóan akadályozott, melynek következtében megváltozik a mozgásos tapasztalatszerzés és a szocializáció. A mozgás minden gyermek tapasztalatszerzésére, illetve annak lehetőségére hatással van, befolyásolja személyiségfejlődését. Mozgáskorlátozott gyermek esetében a mozgásos tanulás lehetősége és folyamata módosul. Mozgáskorlátozott tanulóknál átalakulhat a külvilágról való információfelvétel módja és lehetősége. Mások a környezetéről, a saját testéről szerzett tapasztalatai, mint ép mozgású társainak. A mozgásszervi károsodás tartóssága, visszafordíthatatlansága is befolyásolja fejlődésmenetét. Ez gyakran az átlagostól eltérő pszichés, szociális és fizikai szükségleteket teremt.

Akadályozott lehet a saját testen való tájékozódás, később a tér észlelése, a téri tájékozódás. Számolhatunk a manipuláció és a grafomotoros készség éretlenségével. Akadályozott lehet a tárgy- és eszközhasználat; a tárgyakért való nyúlás, azok megfogása, majd elengedése. Illetve módosulhat a ceruzafogás, a megfelelő írásnyomaték létrehozása, illetve a rajzolás és az írás során nehezített lehet a pontos alakformálás, méretezés. A vizuális és akusztikus észlelés zavarai súlyos esetekben beszédészlelési, beszédmegértési problémákat eredményezhetnek, illetve jelentős mértékben befolyásolják az írás és az olvasás folyamatát. A mozgáskorlátozottság tényéből fakadóan számos egészségügyi, szociális és emocionális nehézséggel is találkozhatunk tanulóinknál. Jellemző lehet a fizikai és a szellemi teljesítőképesség fáradékonysága, a diszkomfortérzés megélése, a motiváció ingadozása, esetleg viselkedészavarok, önértékelési zavarok jelenhetnek meg.

A mozgáskorlátozott tanuló sajátos igényét a károsodás keletkezésének ideje, annak formája és elhelyezkedése, akadályozottságának mértéke egyedileg határozzák meg. A megfelelő különleges bánásmódot az intézményünk biztosítja. Az esetleges társult fogyatékosra is figyelve valósul meg fejlesztésük.

A tanulók fejlesztése

- A sérülés- specifikus pedagógiai fejlesztő folyamat során feladataink a következők.
- A mozgáskorlátozott tanulók részvételét megteremtő, és az egyéni igényekhez igazodó fejlesztést biztosító tanulószervezési, módszertani eljárások, technikák alkalmazása (differenciálás, csoportmunkára építő módszerek).
- A mozgáskorlátozott diagnózis szerinti technikai eszközzel támogatott írásbeli kommunikáció, speciális gépírás, infokommunikációs eszközök használatának megtanítása, ha a tanuló nem tudja iskolai munkáját kézírással végezni.
- A kialakult kommunikációs zavarok és a mozgásteljesítményt igénylő feladatok befolyásolják az olvasás, írás, beszéd elsajátítását is, ezért kiemelt fejlesztési feladat.
- Szükség szerint beszéd –és kommunikációfejlesztés.
- Fejlesztési terv készítése.
- Továbbtanulásra történő felkészítés.
- A mozgáskorlátozott tanulók sérülésspecifikus ellátása a különböző szakemberek együttműködésének, teammunkájának eredményeképpen valósulhat meg. A befogadó pedagógusok, a szomatopedagógus, konduktor, az ortopéd szakorvos, a gyermekneurológus, a gyermekgyógyász és egyéb szakemberek, illetve a család (a szülők és a tanuló) közötti együttműködésre nagy figyelmet kell fordítunk.
-

Az alapfokú képzés első szakaszának (1-4) feladatai:

- az önállóság iránti igény fejlesztése elsősorban az önkiszolgálás, a mozgás és tájékozódás terén;
- az érdeklődés felkeltése a környezet, a látható, hallható, tapintható világ megismerése iránt a speciális segédeszközök használatával;
- az érzékszervek használatának tudatosítása;
- az önbizalom, a pozitív énkép alapozása, a látássérülés megértése és elfogadása;
- kapcsolatépítés az ép látásúakkal, felkészítés az inkluzív közösségbe való beilleszkedésre;

- az egészségvédő viselkedés szokásainak kialakítása, a higiénés tevékenységek elsajátítása, a szem védelme.

Az alapfokú képzés második szakaszának (5-8) feladatai:

- az önállóság további fejlesztése a tanulási és a mindennapi élet tevékenységeiben;
- a látásteljesítménnyel rendelkező tanulók esetében a látás kihasználását maximálisan segítő speciális optikai segédeszközök használata iránti igény kialakítása;
- az érdeklődés irányítása a látóképesség szempontjából reális pályaválasztási területek felé;
- a céltudatosság, kitartás kialakítása az önálló tanulás és a pályaorientáció céljából;
- az önfejlesztés igényének kialakítása különösen az ismeretszerzés terén és az egyéni tehetség kibontakoztatásában;
- az önbizalom és az önkritika egyensúlyának megteremtése, reális énkép kialakítása;
- az egészségvédő magatartás szokásainak továbbfejlesztése, az egészséges életmód iránti igény kialakítása;
- az egyéni igényeknek megfelelő közvetlen környezet tudatos át-, illetve kialakításának ismerete.

Az egyes tanulási területekre vonatkozó ajánlások

Magyar nyelv és irodalom

- A mozgáskorlátozott tanulók esetében kiemelt feladat a mozgáskorlátozottságból adódó kommunikációs (beszéd és írás) nehézségek ellensúlyozása, különös tekintettel a részképességek kiesésének kompenzálására (beszédhallási és beszédmotoros területek zavarai, olvasási zavarok/diszlexia, írászavarok/diszgráfia, esetleg beszédészlelési és beszédértési zavarok). Kiemelt feladat a magyar nyelv és irodalom oktatása során a megismerő tevékenység akadályozott voltából eredő hátrányok leküzdése (pl. a szókincsfejlesztés).

Szükség esetén javasolt a lassított ütemű írástanulás, az olvasástanítást szintén hosszú előkészítő időszak előzi meg, melynek során kiemelten fontos a beszéd alaki és tartalmi oldalának fejlesztése, valamint a beszédértés és az önkifejező beszéd fejlesztése.

Az írást minden esetben meg kell, hogy előzze a kéztorna, valamint a grafomotorika fejlesztése. Fontos a kéz és az ujjak mozgékonyságának, ügyességének, a kéz izmainak, az ízületek lazaságának, célpontosságának fejlesztése, a kéz izomerejének szabályozása, az ujjak tapintási érzékenységének, dominanciájának javítása, a két kéz, illetve a szem- és kézmozgások közti koordináció fejlesztése.

Fejlesztési feladatok életkortól, diagnózistól és mozgásállapottól függően szakértői vélemény alapján:

- Megfelelő olvasási és íráskészség kialakítása.
- A hagyományos és a digitális szövegértés fejlesztése (mind a hallott, mind az olvasott szövegek tekintetében).
- Szövegalkotási képesség formálása; a képzelet, az önkifejezés, az egyéni stílus, a véleménynyilvánítás és a tanulók vitakultúrájának bátorítása, fejlesztése.
- Nyelvtani és helyesírási ismeretek, ennek révén a tudatos nyelvszemlélet fokozatos alakítása.
- Az önálló, hatékony tanulás elsajátíttatása (a tanuló képes legyen kitartóan tanulni, saját tanulását megszervezni, ideértve az idővel és az információval való hatékony gazdálkodást is), ismeretfeldolgozási technikák tanítása. A tanuló érdeklődésének megfelelően hagyományos és digitális szövegekkel bővítse ismereteit.
- Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség fejlesztése (irodalom, zene, tánc, dráma, bábjáték, fotó, film és képzőművészeti alkotások segítségével).

Matematika

A mozgáskorlátozott tanulók matematikaoktatása során tudatosan figyelni kell a cselekvéses tapasztalatszerzés gátoltságára, a megismerő tevékenység akadályozottságára, a manipuláció akadályozottságára, a kognitív funkciók sajátos fejlődési útjára, a részképességzavarok megszüntetésére. Szükség szerint cselekedtető, hosszabb megalapozó szakasz beiktatása, melynek során lényeges a lehető legtöbb érzékszerv bevonásával szerzett érzékek integrálása (látás, hallás, tapintás, mozgás). A mozgáskorlátozott tanuló saját testén kialakuló mennyiségfogalma sokszor kialakulatlan, így a tapasztalatszerzés ezen a területen is kiemelt jelentőségű. A matematika tartalmainak elsajátíttatása során érvényesíteni szükséges a kis lépésekre bontás elvét. Esetenként egyes tananyagrészek módosítása, csökkentése, adaptálása válhat szükségessé (pl. számítógép, számológép használata, valamint a különböző számítógépes programok, pl. GeoGebra; vagy tabletre, okostelefonra letölthető app-ok használata). Indokolt esetben – a szakértői bizottság javaslatával alátámasztva – szükséges lehet az egyes tananyagrészek értékelése alóli felmentés.

Fejlesztési feladatok életkortól, diagnózistól és mozgásállapottól függően:

- Cselekvéses tapasztalatszerzésből adódó hátrányok kompenzálása

A környező világ mennyiségi és minőségi tulajdonságainak megismerése, a jelenségek közötti összefüggések felismerése

A percepció fejlesztése és a különböző érzékek integrálása

A térben és a síkban való tájékozódás fejlesztése

Gyakorlottság a matematikai problémák megoldásában, jártasság a logikus gondolkodásban, a döntésekre, ítéletalkotásra való képesség fejlesztése

Pontosság, kreativitás, kritikai, stratégiai és rendszerező gondolkodás kialakítása

A számolási készség fejlesztése

Helyes tanulási szokások fejlesztése

Az életkornak megfelelő matematikai szaknyelv elsajátítása

Történelem és állampolgári ismeretek

A mozgáskorlátozott tanulók számára szükséges a társadalmi tapasztalatszerzés hiányainak pótlása, a fogyatékosokkal élő történelmi személyek tevékenységének bemutatása. Sajátos tartalmat jelenthet a fogyatékos emberek társadalmi megítélése a történelem során, a társadalmi, politikai helyzet, a kulturális színvonal és a fogyatékos emberek helyzete megítélése közötti összefüggés, a mozgáskorlátozottakra vonatkozó jogszabályok és érdekvédelmi szerveződések, a fogyatékos személyekkel foglalkozó intézmények ismerete.

A múzeumlátogatások, helytörténeti kirándulások szervezésével az általános célokon túl (a múlt valósághű megismerése) tapasztalatokhoz, élményekhez juttatjuk a tanulóinkat a kulturális és társadalmi integráció, az együttműködés területén is.

Erkölc és etika

A tanulási terület témái közül az önszabályozás, a társas-emocionális szabályok, az etikai normák, a másság elfogadása, a tolerancia, a pozitív diszkrimináció, a jogérvényesítés és általában a speciális szükségletekhez, fogyatékoságokhoz kapcsolódó témák elsajátítása különösen fontos a mozgáskorlátozott tanulók szempontjából. Ezek mind támogatják azokat a fejlesztési nevelési célokat, amik az egyéni fejlesztési tervben is hangsúlyosak. Az életvezetés szempontjából a mindennapi életben is azonnal hasznosuló tudástartalmakat jelentnek minden osztályfokon.

Természettudomány

Tudatosan kell irányítani a tanuló megismerő tevékenységét, tapasztalatszerzését és annak feldolgozását. Az egyre magasabb szintű ismeret kialakítása érdekében ennek a kis lépésben haladás figyelembevételével kell történnie. Fontos a téri tájékozódási képesség kialakulásának megsegítése és fejlesztése. A közvetlen tapasztalatszerzés érdekében erdei iskola, gyakoribb tanulmányi kirándulások, szabadtéri órák, múzeumlátogatások szervezése.

Idegen nyelv

A nyelvtanulás a továbbtanulás, a későbbi munkavállalás, az önbizalom növelésének fontos eszköze, ezért szorgalmazzuk a nyelvtudást, annak gyakorlati felhasználhatóságának egyénre

szabott elősegítését. Az olvasási és írásnehézségekkel küzdő tanulók esetében az auditív tanulási módszerek eredményesebbek, így ezen tanulók esetében ezt helyezzük előtérbe. A beszéd- és kommunikációs zavarok, beleértve a nonverbális kommunikáció zavarait is, gátolhatják a mozgáskorlátozott tanuló aktív részvételét az idegen nyelvi szóbeli kommunikációban – ebben az esetben az írásbeli kommunikációt helyezzük előtérbe.

Művészetek

A művészeti nevelés a mozgáskorlátozott tanuló harmonikus fejlődésének és önkifejezésének egyik fontos területe.

Fejlesztési feladatok életkortól, diagnózistól és mozgásállapottól függően a vizuális kultúra tantárgy esetén:

Manipuláció, finommotorika, eszközhasználat fejlesztése

Grafomotoros képességek fejlesztése

A közvetlen tapasztaltatás, élmények, hatások tudatos és rendszeres biztosítása

A percepció fejlesztése, az érzékszervek stimulálása

A környezet aktív befogadására és befolyásolására, alakítására való motiváltság fejlesztése

Helyes belső képek és ezek visszafordítási képességének (ábrázolóképeség) kialakítása

Az önkifejezési módok, a környezettel való sokoldalú kommunikációs lehetőségek elsajátítása

Figyelemorientáció, fixáció

Fejlesztési feladatok életkortól, diagnózistól és mozgásállapottól függően az ének-zene tantárgy esetén:

A zene megszerettetése az egyes zeneműveken keresztül

Az optimális testhelyzet beállítása az énekléshez, zenehallgatáshoz

A megfelelő légzéstechnika kialakítása az énekléshez, ami hozzájárul a beszéd légzéstechnikájának javulásához

Differenciálni szükséges a dalválasztáskor a dal tempója, sebessége, ritmusa, hangterjedelme szerint

Az énekléskor szükséges ajakmozgások, artikuláció, nyelvmozgás, egy-egy hang kitartása, a szavak szótagolása, ami hozzájárul a beszéd azonos összetevőinek fejlesztéséhez is

Ritmuskészség fejlesztése, ami segíti a koordinált mozgás kivitelezését

Az előadói készség gazdagítása, a verbális és a nonverbális kommunikáció fejlesztése

Néphagyományok, népszokások megismerése, megszerettetése, népi játékok tervezése, adaptálása, kivitelezése

A hangszerek megismertetésekor szükség lehet a hangszerek adaptálására, vagy olyan segítő technológia alkalmazására, mellyel a hangszer megszólaltatható

Aktív muzsikálás igényének felkeltése

Technika és tervezés

A tantárgy keretében olyan ismeretek, tevékenységformák és eszközök használatának megtanítását tartjuk szükségesnek, amelyeket a tanuló hasznosítani tud szabadideje eltöltése, pályaválasztása, önálló felnőtt élete, illetve a szűkebb és tágabb környezetébe való beilleszkedés során.

Fejlesztési feladatok életkortól, diagnózistól és mozgásállapottól függően:

A pszichomotoros funkciók (szenzomotorium, motoros koordináció, téri tájékozódás, nagy- és finommozgások) célirányos fejlesztése.

A különböző munkafolyamatok elvégzéséhez szükséges célszerű és helyes optimális testhelyzet kialakítása.

A munkamozdulatok összerendezettségének és pontosságának folyamatos alakítása és fejlesztése, precíziós fogás kialakítása és erősítése, illetve az ehhez szükséges individualizált segítő technológia kiválasztása és adaptálása. Ez magában foglalja az egyes tevékenységekhez szükséges eszközök, tárgyi és személyi feltételek kialakítását, a módszerek adaptálását, a megmunkálandó munkaanyag szükség szerinti módosítását (lehetséges módosítások: méret, anyag, vastagság, alak és rögzítettség).

A mozgásállapot függvényében az egyes tananyagrészekre, munkadarabok elkészítésére tervezett időtartam módosítása

Célszerű, szervezett és kitartó munkavégzésre szoktatás

Az önálló munkavégzés megkövetelése az egyéni mozgásállapotból következő korlátokat figyelembe véve, a lehetőségeket kihasználva

A helyes segítségkérés és a segítség elfogadásának tanítása, toleranciára és a másság elfogadására nevelés

Az egyéni korlátok felismertetése és beláttatása, kompenzáló technikák keresése (egyéni munkafogások kialakítása)

Az önbizalom növelése pozitív megerősítéssel, sikerélmény, oldott légkör biztosításával

Digitális kultúra

A mozgáskorlátozott tanulók számára a digitális kultúra tanítása korábbi időszakban elkezdődhet. Különösen indokolt ez abban az esetben, ha a mozgásos akadályozottság miatt a kézírás kivitelezése nehézkes, a kézírással létrehozott írásproduktum olvashatatlan, és indokolt a segítő technológiák használatával támogatott írásbeli kommunikáció elsajátíttatása. A mozgáskorlátozott tanulók esetében a magabiztos és pontos számítógép-használat, a számítógép adta lehetőségek kreatív használata kedvezően befolyásolhatja a pályaeorientációt,

a munkába állás feltételeként szolgálhat (akár távmunka keretében is), így megfelelő időt kell biztosítanunk a dokumentumkészítés, információszerzés témakörök gyakorlati részének elsajátíttatására.

Testnevelés

A mozgásszervi és a pedagógiai rehabilitáció, valamint a testnevelés fejlesztő mozgásprogramjai speciális eljárásainak együttese eredményezi a mozgáskorlátozott tanulók sajátos testkulturális nevelését, a testnevelés és egészségfejlesztés tanulási terület tartalmát, tantárgyi anyagát, szervezési formáit. A mozgáskorlátozott tanulók testnevelésóra alóli automatikus felmentése nem indokolt, szakorvos véleménye alapján vesz részt. A testnevelésórán való részvétel lehet teljes vagy részleges, a felmentés lehet teljes és átmeneti. Mozgáskorlátozottság esetében a testnevelés tantárgyi óra helyett/mellett biztosítani kell a mozgásnevelési foglalkozásokat. A testnevelésórán való foglalkoztatás a mozgásszervi fogyatékoság típusának megfelelő szakképesítéssel rendelkező utazó gyógypedagógus (szomatopedagógus), központi idegrendszeri károsodás esetén szomatopedagógus vagy konduktor vagy gyógytornász javaslatai és iránymutatásai szerint, szükség esetén részvételével történik.

Fejlesztési feladatok életkortól, diagnózistól és mozgásállapottól függően:

Komplex funkcionális vizsgálat és diagnosztika alapján a károsodott tartási és mozgási funkciók helyreállítása

A meglévő mozgásszervi betegségek korrekciója, kompenzációja. Új tartási és mozgási funkciók kialakítása, helyes testtartást segítő feladatok

Az állapotromlás, a másodlagos károsodások megelőzése

A változó környezeti adottságoknak, életkori sajátosságoknak megfelelő legmagasabb szintű mozgásos alkalmazkodóképesség kialakítása és a mozgáskultúra elsajátítása

A motoros készségek és képességek fejlesztése, a fizikai kondíció növelése és az egészséges életre nevelés

Az egészség megőrzése és javítása a mozgásigény növelésével és a mozgásszükséglet kielégítésével. Mozgástudat kialakítása.

Rendszeres fizikai aktivitásra nevelés sérülésspecifikus és egyedi adaptációval.

Tehetséggondozás különböző adaptált sportfoglalkozásokon keresztül, mozgásállapotnak és képességeknek megfelelő sportágválasztás és sajátos felkészítés

Mindennapos tevékenykedtetés, a személyi függetlenség motoros feltételeinek és eszközhasználatának kialakítása

A kommunikáció motoros háttérének javítása érdekében végzett terápiás mozgásanyag és adaptív eszközhasználat

Kedvező pszichés hatások kiváltása: sikerélmények nyújtása, testmozgás megszerettetése, önbizalom növelése

Az egészséges életmód megalapozása, a szabadidő helyes eltöltése.

A mozgásszervi fogyatékkal élő tanulók támogatása

- A tanulók nevelését - oktatását befolyásolja, hogy a tapasztalatszerzési lehetőségük általában beszűkült, a környezethez való alkalmazkodásuk gátolt. A hely –és helyzetváltoztatásuk, az önkiszolgálás, a kézfunkció, a manipuláció, a tárgy- és eszközhasználat, a grafomotoros teljesítmény, illetve a verbális és nonverbális kommunikáció eltérő mértékű akadályozottsága az iskolai nevelés, oktatás egész időtartama alatt megkívánja az egyénre szabott módszerek, eljárások, technikák és eszközök, valamint a fizikai korlátozottságot csökkentő környezeti adaptáció alkalmazását.
- A tananyag-feldolgozásnál a pedagógusnak figyelembe kell vennie a tantárgyi tartalmaknak a mozgáskorlátozott tanuló sajátosságaihoz való illesztését. Ez az adaptálás lehetővé teszi az egyéni haladási ütem biztosítását.
- Intézményünkben a mozgáskorlátozott tanulók nevelése – oktatása során a megfelelően kialakított, adaptált, akadálymentes környezet biztosítja az információhoz való hozzáférést, a tevékenységekben történő szabad és aktív részvételt, előmozdítva az esélyegyenlőséget. Biztosítjuk a személyre szabott segédeszközöket és segítő technológiákat; az oktatáshoz szükséges speciális eszközöket (pl. megfelelő méretű dönthető asztallap, állítható magasságú biztonságos szék, írást-olvasást, kommunikációt támogató eszközök, nagyobb sortávolságú füzet, adaptált matematikai eszközök stb.) és az önálló életvitelhez, mindennapos tevékenységekhez szükséges segítő technológiákat és azok használatát.
- Az együttnevelés segítésére a befogadó osztályok, tanulócsoporthok, pedagógusok és a szülők érzékenyítése, felkészítése valósul meg. Az együttnevelés folyamatát gyógypedagógus kíséri, segíti.
- Az alkalmazkodás, az adaptálás, a differenciálás során – igazodva a tanuló fejlettségi szintjéhez, a támogatás szükséges mértékéhez- módosulhat a tananyag elsajátításának tempója, módja a számonkérés, a házi feladat formája, a tananyag mennyisége. Amennyiben szükséges, egyénre szabott felzárkóztatást biztosítunk a tanuló számára.
- A mozgáskorlátozott tanuló iskolakészültsége, fejlődésének sajátos útja, tapasztalatszerzésének eltérő volta, hiányosságai indokolhatják, hogy az első évfolyam

teljesítésére, a biztos olvasás –írás elsajátítására egy tanévnél hosszabb időt/ két tanév/ biztosítsunk. Szükség esetén a további pedagógiai szakaszok is szerveződhetnek hosszabb időszávban.

-A tanuló saját képességeinek figyelembevételével a reális lehetőségek feltérképezése mellett segítjük a tanulót abban, hogy ismerje és tudja alkalmazni segédeszközével a balesetmentes közlekedés szabályait. Tudjon önállóan közlekedni a számára szükséges segédeszközök segítségével. A tanuló alkalmazza a sérüléséből adódó speciális egészségügyi előírásokat, higiénias szabályokat.

A tanulók pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitációs, rehabilitációs ellátása

- A rehabilitációs és rehabilitációs fejlesztéssel célunk, hogy a tanulóknak nagyobb esélyt biztosítsunk az eredményes tanuláshoz, fejlődéshez és a sikeres társadalmi beilleszkedéshez. Célja a tartási és mozgási funkciók, és motoros képességek optimális szintre emelése, mozgásos alkalmazkodóképesség kialakítása és mozgáskultúra elsajátítása.
- Mozgásnevelési foglalkozások biztosítása, a szakértői véleményben meghatározott gyógypedagógus irányításával. A mozgásnevelés magában foglalja a különböző fizioterápiás eljárásokat, a sérülésspecifikus testnevelés és sport mozgásanyagát, a mindennapos tevékenységre nevelést, a kommunikáció motoros feltételeinek kialakítását és javítását, a szenzoros integráció segítségét, valamint a kognitív funkciók fejlesztését. A segítő technológiák használatának tanítása az írás a kézírás mellett vagy helyett a gondolatközlés, illetve a kommunikáció eszközeként.
- A szakemberek feladata a központi idegrendszer sérülése által előidézett funkciózavar megszüntetése, csökkentése, kompenzálása, a pszichomotoros funkciók korrekciója, fejlesztése, a tanulók beszédzavarainak, kommunikációs képességeinek javítása érdekében mozgás – és beszédterápia. Csoportos és egyéni mozgásnevelés, mely kiemelt feladata.
- Az ellátás során a különböző szakemberek együttműködése team munkában valósul meg szükség szerint.
- Speciális felkészítés az önkiszolgálásra, az önálló életvezetésre. Az önkiszolgálást, az iskolai munkát segítő és a fejlesztést szolgáló sérülés – specifikus eszközök biztosítása.
- A gyógyászati segédeszközök és az orvosi, egészségügyi háttér biztosítása.

A mozgásszervi fogyatékkal élő tanulók értékelése

A Nemzeti alaptantervben megfogalmazott értékelési rendszer módosításokkal érvényesíthető a mozgáskorlátozott tanulók tantárgyi értékelésekor is, szakértői vélemény szerint.

A mozgáskorlátozott tanulók a különböző mérések (előzetes felmérés; segítő-formatív felmérés; összegző, lezáró-szummatív felmérés) során ugyanolyan minőségű és mennyiségű feladatot oldhatnak meg, mint többségi társaik, számukra azonban többletsegítséget kell biztosítani: többletidő-szünetek, eszközös segítség (speciális asztal, infokommunikációs eszköz), szóbeli számonkérés írásbelire, az írásbeli számonkérés szóbelire változtatható.

1.2- Látássérült tanulók

Azok a tanulók látássérültek, akiknek az életvitelét nagymértékben korlátozza a csökkent látásteljesítmény. Célunk, hogy az általános, korszerű alpműveltséget elsajátíthassák. Segítjük a gyengénlátásból adódó hátrányok leküzdését. A fejlesztési feladatok tervezésénél figyelembe vesszük, hogy a gyermek ismeretszerzésének jellemzői módosulnak. Fontos az ép érzékszervek fejlesztése, s a meglévő látás használatának tanítása. A gyengénlátás nemcsak a kognitív tanulás terén okoz eltéréseket, hanem a mindennapi élet tevékenységei közben is (tájékozódás, közlekedés, önkiszolgálás). Mindez pszichésen megterhelő, emiatt személyiség-és szocializációs zavar is kialakulhat bennük (önállótlanág, lassú reakciókészség, passzivitás, önbizalomhiány, vagy túlzott önérvényesítő magatartás).

A helyi tantervben az egyes tantárgyak témaköreire, azok tartalmára és követelményeire vonatkozó kerettantervi ajánlások a tanulók egyéni adottságainak figyelembevételével érvényesíthetők. A tanítási-tanulási folyamatban azonban biztosítanunk kell a speciális módszerek, technikák és eszközök, a kompenzációs lehetőségek használatát.

A látássérült tanulók fejlesztése

- Tanulási és egyéb kognitív képességek, készségek fejlesztése: önálló tanulásban használható eljárások, lényegkiemelés, emlékezet növelése, szóbeli kifejezőképesség gazdagítása, vizuális megfigyelőképesség fejlesztése.
- Grafomotoros képességek, vizuális differenciálás fejlesztése.
- Mozgás-látás koordinációjának fejlesztése.
- Énkép, önismeret, önbizalom fejlesztése.
- A virtuális csatornákon keresztül ismeretszerzés használatának megtanítása (láthatóság biztosítása, hallható információk használata).

- Kiemelt figyelmet kell fordítani az optikai segédeszközök (szemüveg, nagyító) használatának megtanítására, hogy a láthatóság feltételeit önállóan is megteremthessék maguknak.
- Képesse kell tenni a tanulókat a helyes higiénés szabályok elsajátítására, a szem óvására, a látáskímélő előírások betartására. Fel kell készíteni őket arra, hogy miként viszonyuljanak szembetegségükhöz, továbbá a fokozott baleseti veszélyekre, azok megelőzésére.
- Az önálló életvitelhez szükséges ismereteket, szokásokat folyamatosan kell kiépítenünk. Segítenünk kell tanulóinkat, hogy tisztában legyenek a pályaválasztási, családalapítási lehetőségeikkel.

Az alapfokú képzés első szakaszának (1-4) feladatai:

A látássérült tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai megegyeznek a Nemzeti alaptantervben (a továbbiakban: Nat) alkalmazott szakaszolással.

A képzési szakaszok tervezésekor – az ép tanulókhöz hasonlóan – a látássérült tanulók nevelése során is figyelembe kell venni az életkori sajátosságokat.

- az önállóság iránti igény fejlesztése elsősorban az önkiszolgálás, a mozgás és tájékozódás terén;
- az érdeklődés felkeltése a környezet, a látható, hallható, tapintható világ megismerése iránt a speciális segédeszközök használatával;
- az érzékszervek használatának tudatosítása;
- az önbizalom, a pozitív énkép alapozása, a látássérülés megértése és elfogadása;
- kapcsolatépítés az ép látásúakkal, felkészítés az inkluzív közösségbe való beilleszkedésre;
- az egészségvédő viselkedés szokásainak kialakítása, a higiénés tevékenységek elsajátítása, a szem védelme.

Az alapfokú képzés második szakaszának (5-8) feladatai:

- az önállóság további fejlesztése a tanulási és a mindennapi élet tevékenységeiben;
- a látásteljesítménnyel rendelkező tanulók esetében a látás kihasználását maximálisan segítő speciális optikai segédeszközök használata iránti igény kialakítása;
- az érdeklődés irányítása a látóképesség szempontjából reális pályaválasztási területek felé;
- a céltudatosság, kitartás kialakítása az önálló tanulás és a pályaorientáció céljából;
- az önfejlesztés igényének kialakítása különösen az ismeretszerzés terén és az egyéni tehetség kibontakoztatásában;
- az önbizalom és az önkritika egyensúlyának megteremtése, reális énkép kialakítása;

- az egészségvédő magatartás szokásainak továbbfejlesztése, az egészséges életmód iránti igény kialakítása;
- az egyéni igényeknek megfelelő közvetlen környezet tudatos át-, illetve kialakításának ismerete.

Az egyes tanulási területekre vonatkozó ajánlások

Magyar nyelv és irodalom

Elsődleges feladat az írásos közlés és az olvasás eszközhasználatának kialakítása. Ehhez speciális eljárásokra, módszerekre és eszközökre van szükség, pl. számítógép, okoseszközök, speciális szoftverek.

Egyéb speciális feladatok:

- a billentyűzet helyes használatának megtanítása, a későbbiekben a tízujjas gépelés és a számítógép-használat elsajátítása;
- többlet idő biztosítása szükséges az írás-olvasás jelrendszerének elsajátításához, valamint a köznevelési törvényben meghatározott egyéb alkalmakkor (pl. írásbeli dolgozatok, vizsgák).

Matematika

A matematika tanítása során elsődleges

a számemlékezet fejlesztése, illetve a fejben történő műveletvégzés, a fejszámolás tempójának fokozatos erősítése;

a négy alapművelet írásban történő végzése helyett az abakusz nevű speciális számolóeszköz, számológép használata;

a logikus gondolkodást fejlesztő és a kombinatorikai feladatok minden témakörön belül nagyobb arányú szerepeltetése;

A geometriatanítás célja a praktikus ismeretek bővítése.

Történelem és állampolgári ismeretek, Természettudomány, Erkölc és etika

E tanulási területek esetében cél, hogy a tanulók tájékozódni tudjanak a természeti és társadalmi környezetben, minél több közvetlen tapasztalatot, állandóan bővíthető ismeretet szerezzenek a természeti és társadalmi valóságról.

Az órán bemutatásra szánt eszközök, tárgyak, kísérleti anyagok csak úgy jelentenek valóságos információt a vak tanuló számára, ha közvetlenül megvizsgálhatja, meghallgathatja, megtapinthatja azokat. Ezt az érzékeltetést biztosítjuk az órát megelőző percekben, az óra folyamatában vagy akár egyéni korrepetáláson is.

A sérülésspecifikus szemléltetőeszközök segítik a természeti jelenségek megértését.

A tapintásos ismereteken túl jelentős szerepet kapnak a hangok által közvetített információk, szemléltetések.

Idegen nyelv

Az idegen nyelv tudásával elősegíthető az esélyegyenlőség megvalósulása a társadalmi beilleszkedésben. Az oktatás során nagy hangsúlyt kap a hallás utáni tanulás, az adott idegen nyelv gépirásának elsajátítása. A tanulás-tanítás folyamatát a hallás utáni tanulás hangsúlya jellemzi, ezért a hallási figyelem és az emlékezet fejlesztése szükséges.

Művészetek

E tanulási terület esetében a fejlesztési feladatok módosítására van szükség: a tárgy- és környezetkultúrára koncentráltan, illetve a művészeti alkotásokra vonatkozóan a vizuális érzékelés helyébe a tapintással történő érzékelés lép.

A dráma és színház tanítása a tanulók térbeni biztonságának, mozgásuk harmóniájának kialakításában, kapcsolatteremtő képességük, kommunikációjuk fejlesztésében kiemelt szerepet kap.

A vizuális kultúra keretében az alkotás elsősorban a domborúrajz elsajátítását jelenti, ami a síkban speciális módon készített ábrák elemzésével, értelmezésével, létrehozásával a többi szaktárgy (pl. geometria, földrajz, fizika, kémia) tanításához nyújt segítséget, fejleszti a tanulók absztrakciós készségét, kézügyességét. Kiemelt jelentőségű a térbeli ábrázolás alkalmazása (modellek, agyagozás stb.).

A zenei nevelés keretében a hangjegyek rögzítését, a szolmizálás kézjeleit módosított formában lehet alkalmazni.

Technológia

Digitális kultúra - A digitális kultúra részterületét a hang által közvetítő médiarendszerek dominanciája jellemzi.

A tanulási terület anyaga kiegészül a gépirással, a speciális képernyőolvasó szoftverekkel ellátott számítógép megismerésével. Ezen eszközök használatával olyan alapismeretek, jártasságok birtokába juttatjuk a látássérült tanulókat, melyek segítik a látókkal való kapcsolat létesítését, a mindennapi életben adódó írásbeli ügyeik intézését. A képernyőolvasóval vagy Braille-sorral kiegészített számítógépek, elektronikus eszközök kezelésének elsajátítása hasznos a továbbtanulás, az önálló ismeretszerzés szempontjából.

Technika és tervezés

A tanulási terület tartalmába azon ismeretek dominálnak, melyek a vak tanulók mindennapi életvezetéséhez, a teljesebb önálló életviteléhez szükségesek, illetve alakítják későbbi pályaválasztásukat.

A látássérült tanulók pályorientációja szempontjából fontos, hogy hatékony fejlesztést kapjanak technikai jellegű munkafolyamatok tervezéséhez, kivitelezéséhez, munkakultúrájuk megalapozásához.

A speciálisan a látássérült személyek részére készült vagy adaptált háztartási eszközök (pl. kenyérvágó, folyadékszintjelző, aláírószablon) használatának elsajátítása előkészíti a tanulókat az önálló életvitelre.

Időtöbblet biztosítására van szükség a különböző anyagok többoldalú érzékleti megismeréséhez, az adaptált eszközökkel történő méréshez, az egyéni igényeknek megfelelően. Kiemelt figyelmet kell fordítani a balesetmentes szerszámhasználatra, a látássérült emberek életvitelét segítő speciális eszközök használatára (beszélő mérleg, adaptált tűbefűző, mérőszalag stb.). Speciális tartalmakkal egészül ki a közlekedési ismeretek, a mindennapos tevékenységek témaköre.

Testnevelés és egészségfejlesztés

A rendszeres fizikai aktivitás a látássérült tanulók nevelésében is kiemelt cél. Elsődleges saját testük felépítésének és annak térben való elhelyezkedésének megérettetése, testtudatuk kialakítása. A tanulási területnek kiemelten kell szolgálnia az intenzív mozgás- és tájékozódásfejlesztést, a mozgásbiztonság kialakítását, a balesetek megelőzését, az eséstanítást. A tartáshibák megelőzésére, korrigálására beépíthető a gyógytestnevelés tananyaga.

Meg kell szeretetni és el kell sajátítani a mozgást, oly módon, hogy ez örömet szerezzen a tanulóknak, és életük szerves részét képezze, ezáltal életminőségüket hosszú távon javítsa.

Tudatosítani, elfogadtatni szükséges a mozgás egészségben betöltött fontos szerepét.

Ki kell alakítani az akaraterőt, önbizalmat, céltudatosságot, küzdeni tudást, kitartást, becsületességet, a szabályok betartását, a csapatmunka szerepének elsajátítását.

Fontos, hogy a tanuló ismerkedjen meg a látássérült személyek sportolási lehetőségeivel (csörgőlabda, úszás stb.).

Az értékelés során hangsúlyt kap a tanuló önmagához mért fejlődése, figyelemmel az esetlegesen csatlakozó mozgáskorlátozottságára.

A látássérült tanulók támogatása

-Fontos ügyelni a bemutatott tárgyak, tárgyképek méretére, a megvilágításra, és arra az időtartamra, míg megfigyelheti azokat. A megfigyeléseket, kísérleteket tanári magyarázattal kísérik.

-Olvasás-írásstanuláshoz magasabb óraszámot biztosítunk.

-Az ismeretanyag elsajátításához rövidebb terjedelmű szövegeket választunk ki.

-Szükség esetén a tanuló saját adottságainak megfelelő szemléltetést, taneszközöket biztosítunk (megfelelő betűméret, vonalazás, speciális vonalzó). A terem megfelelő pontján (egyszerűen megközelíthető tanulópad; ahonnan legjobban hallja a tanári magyarázatot) elhelyezett asztalt, a tanuló látási funkcióinak megfelelő megvilágítást, a speciális taneszközöket (diktafon használata, a speciális gyengénlátós füzetek), a megfelelő képernyőolvasó programmal rendelkező IT-eszközöket biztosítunk.

- Fejlett kommunikációs készség kialakítása az idegen nyelv használatában, mely a társadalomba való beilleszkedést, a hátránykompenzálást, az esélyegyenlőséget célozza meg.
- A mérési, szerkesztési feladatoknál a pontosság terén engedményeket kell tennünk.
- Különösen fontos a művészetek személyiségkorrekciós hatása a gyengénlátó tanulóra. A dráma és tánc a tanuló térbeni biztonságának, mozgásuk harmóniájának kialakításában, ön- és társismeretük kialakításában, kommunikációjuk fejlesztésében kiemelt szerepet kap. A rajz tanításában a síkbeli ábrázolás mellett a hangsúly a térbeli, plasztikus megjelenítésre helyeződik.

-A testnevelés során figyelembe kell vennünk a látásteljesítmény kihatásait a mozgásos tevékenységekre, állapotuknak megfelelő mozgásos fejlesztésre. Egyedül jól ismert térben mozognak biztonságosan. Párban játszva, futva szorongásuk csökken, biztonságérzetük nő.

-Az információszerzés hiányossága következtében hiányos fogalmak tartalmi gazdagítására fontos törekednünk.

A látássérült tanulók rehabilitációja

-Látásnevelés (a látási funkciók fejlesztése, optikai segédeszközök használata).

- Mozgáskorrekció (finommozgás, nagymozgás).
- Olvasási készség fejlesztése.
- Tájékozódásra nevelés, téri orientáció fejlesztése térben, síkban.
- Személyiségkorrekció.
- Szükség esetén diszlexia-, diszgráfia-, diszkalkulia- terápia, gyógypedagógiai ellátás, gyógytestnevelés.

A látássérült tanulók értékelése

A látássérült gyermek tudását ugyanolyan rendszerességgel és igényességgel kell mérni és értékelni, mint látó társaiét. Történhet ez gyakoribb feleltetéssel, írásban (Braille vagy elektronikus), az elkészített dolgozat felolvasásával. Használhatunk teszt formájú felméréseket.

Ezt esetenként úgy oldható meg, hogy a feladatokat a tanuló a többiekkel együtt írja, de a tanár szóban is diktálja, így a látássérült tanuló csak a válaszokat írja le. Biztosítjuk, hogy a tanuló hangzó formában kapja meg a feladatot, amit fülhallgatóval hallgat és old meg, majd felolvassa válaszait, vagy szóban oldják meg a dolgozatokat. A látássérült gyermek teljesítményeit ugyanolyan mércével mérjük és értékeljük, mint a társaiét. Amennyiben a tanuló bizonyos feladatok, anyagrészek alól felmentést kap (a vizualitás hiánya miatt), azt előre kell tisztázzu vele és a társaival is. A látássérült tanulók felmérés, vizsga esetén engedményeket vehetnek igénybe (többletidő, adaptált feladatok stb.). A gyengénlátó, aliglátó tanulók esetében az egyéni látásteljesítményből adódó adottságokat (munkatempó, pontosság stb.) nagymértékben figyelembe vesszük.

A gyengénlátó, aliglátó tanulók fejlődése esetenként csak önmagukhoz viszonyítható.

Felmérések, értékelések esetén a gyengénlátó, aliglátó tanulók számára egyéni igény szerint a feladatlapokat kinagyítjuk. Az értékelés során engedmények tehetők a mérés pontossága, grafikonkészítés, térbeli építések, térképhasználat, mérések, kottaolvasás, írásbeli munkák esztétikumára terén.

1.3. Hallássérült tanulók

A hallássérült tanulónál – a hallás hiánya vagy csökkenése miatt – a szokásostól eltérhet a nyelvi kommunikáció (beszédértés, szövegértő olvasás, szókincs, nyelvi szerkezetek értése és használata, hangzó beszéd stb.) fejlettsége, ennek következtében a megismerő tevékenység és a teljes személyiség fejlődése is megváltozhat. A tanuló nyelvi kommunikációja intenzív fejlesztést igényel, mert ennek szintje nem feltétlenül korrelál életkorával, hallásállapotával. A fejlesztés stratégiájának alapja döntően a beszédhallásra alapozott módszerek alkalmazása. A szövegértés, hangzó beszéd produkciójának fejlődése hasonlóságot mutat az ép hallásúak beszédfejlődésével. A fejlesztés kívánatos színtere az ép hallásúak környezetében van, de integrációjukra a pedagógiai diagnózist követően kerülhet sor. A szakszerű pedagógiai munka végzéséhez szükséges a rendszeresen végzett mérési, speciális pedagógiai vizsgálati, megfigyelési eredmények figyelembevétele, az audiológus szakorvossal történő folyamatos kapcsolat, valamint elemi technikai tudnivalók (hallókészülék kezelésében való jártasság). A hallássérült tanuló fejlesztési lehetőségeit személyiségjegyei, intellektusa mellett döntően befolyásolja a hallássérülés bekövetkeztenek, felismerésének időpontja, kóroka, mértéke, segédeszközzel való ellátásának, a fejlesztés megkezdésének ideje.

A helyi tantervben az egyes tantárgyak témaköreire, azok tartalmára és követelményeire vonatkozó kerettantervi ajánlások a tanulók egyéni adottságainak figyelembevételével érvényesíthetők. A tanítási-tanulási folyamat azonban zömében speciális pedagógiai módszerrel és eszközzel irányított.

A hallássérült tanulók fejlesztése

- A beszédhallás folyamatos fejlesztése valamennyi szakasz kiemelt feladata.
- A gyermek iskolakészültsége indokolhatja, hogy a bevezető szakasz hosszabb időszámban szerveződjön.
- A kisiskoláskorban a nyelvi kommunikációs készségek kialakítása, fejlesztése domináljon. Elemei: a szókincsfejlesztés, a köznapi nyelv elemeinek elsajátítása, a beszédérthetőség fejlesztése, a nyelvi különbségek kezelése, a nyelvi-szociális érintkezési formák kialakítása.
- A prepubertás kor végére a nagyothalló tanulók nyelvi kommunikációs fejlettsége elérheti az azonos korú halló tanulók fejlettségének alsó szintjét, mely alapja a további tudás megszerzésének.
- A serdülőkorban a nyelvi rendszer további finomítása a fejlesztés feladata: nyelvi-kommunikációs szint emelése, olvasás-írás eszközszintű használata, a nyelvi érintkezés formáinak bővítése.
- Külön gondot kell fordítani arra, hogy a tanuló minden segítséget megkapjon hallássérüléséből, gyengébb nyelvi kommunikációs kompetenciájából, fogalmi gondolkodásából eredő hátrányának és ezzel összefüggő tanulási nehézségének leküzdéséhez.
- Az ismeretszerzésben fontos szerepe van a vizuális csatornának. Törekedni kell arra, hogy ezen az úton szerzett ismereteknek valóság-hű tartalma legyen, az ismeretanyag a fogalmi általánosításokat, az árnyaltabb kommunikációt is fejlessze.
- Fejleszteni szükséges az összefüggések felismerésének képességét. A szókincs, fogalmak bővítése, a nonverbális úton szerzett ismeretek fontos részét képezik az egyéni szükségletekhez igazított fejlesztésnek.
- A beszéd, a ritmus, a mozgás koordinálásának fejlesztése.
- Szükséges a társadalmi kapcsolatépítés, kapcsolattartás formáinak elsajátítása, gyakorlása.
- Az információs kommunikációs technológiák megismertetése kiemelt pedagógiai feladat, mert ezáltal gazdagodnak a tanulók információszerzésének lehetőségei.
- Életmódjuk, életvitelük alakításában hangsúlyos szerepe van a komplex kommunikációs lehetőségeik fejlesztésének (hallásmaradvány kihasználása, szájról olvasás).

- Az iskolai fejlesztések során kiemelt feladat a lehető legnagyobb önállóság elérése. Ezért lényeges azoknak az eljárásoknak, módszereknek, tevékenységeknek a megkeresése és működtetése, amelyek a tanuló életének minden színterén az önálló életvitel kialakítását segítik, gyakorolhatják.
- Alapvető fontosságú feladat mindazon személyiségjegyek feltárása, melyek a tanulók további sorsának döntő befolyásoló tényezői lehetnek (kézügyesség, megfigyelés stb.). Ezek fejlesztése jó esélyt adhat arra, hogy pályaválasztásuk sikeres legyen. Reálisan kell felmérniük, feldolgozniuk a hallássérülésükből következő akadályozó tényezőket.

Az alapfokú képzés első szakaszának (1-4) feladatai:

A nyelvi kommunikáció alapozásának folytatása, az életkornak megfelelő élmények, ismeretek tartalmainak nyelvi megfogalmazása, megértése, továbbá a szókincs bővítése, mondatok alkalmazása.

- az olvasás technikájának kialakítása;
- az elemi szövegértési kompetencia kialakítása;
- az írás technikájának kialakítása;
- a beszédérthetőség fejlesztése, a beszédhangok minél pontosabb ejtése;
- a beszéddinamika fejlesztése, javítása;
- a hallási figyelem fejlesztése;
- az épen maradt funkciók fejlesztése;

Az alapfokú képzés második szakaszának (5-8) feladatai:

- a nyelvi rendszer további finomítása, a nyelvi-kommunikációs szint emelése, az olvasás-írás eszközsintű használata;
- a nyelvi érintkezés formáinak bővítése: szélesebb körű tájékozódás a köznapi nyelvhasználatban, árnyaltabb alkalmazás, a tanulási területek és témák tartalmának megfelelő fogalmak értő használata;
- a szociális kapcsolatrendszer, az érintkezési formák pontos értelmezése, a kommunikációs szándéknak megfelelő nyelvi formák megválasztása.

Valamennyi pedagógiai szakasz kiemelt feladata:

- a beszédhallás folyamatos fejlesztése;
- a pályairányítás, a reális pályaválasztás előkészítése, a továbbtanulásra való felkészítés;
- az épen maradt funkciók fejlesztése, a tehetség gondozása.

A súlyos fokban hallássérült tanulók oktatásának pedagógiai szakaszai – módosításokkal – megegyeznek a Nat-ban rögzített pedagógiai szakaszokkal és tartalmakkal.

Az egyes tanulási területekre vonatkozó ajánlások

Magyar nyelv és irodalom

Spontán beszédhasználat fejlesztése (beszédértés, önálló nyelvi kifejezés, beszédérthetőség); kapcsolatteremtés nyelvi eszközeinek elsajátítása;

Az önálló szövegértő olvasás fejlesztése az alsó tagozaton, hangsúlyosabban köznapi témájú szövegekre támaszkodva, majd később fokozatosan irodalmi művek bevonásával. Az olvasásra alapozó tanulás alapjainak lerakása

A beszélt és az írott nyelv grammatikai rendszerének tudatos felépítése, gyakorlása;

A nyelvi kódrendszer értelmezésének, működésének megtámogatása, mind a bemenetnél (beszédhangok differenciálása, hangkapcsolatok észlelése), mind a feldolgozásnál (szó, grammatika, mondat, bekezdés, szöveg);

konkrét tapasztalatokon alapuló szókincsfejlesztés (különösen az elvont fogalmak, az állandó szókapcsolatok, a szólások és közmondások, az árnyaltabb megfogalmazási formák megismerése, alkalmazása);

Egyéni társalgás valamennyi évfolyamon

-Ezeknek az óráknak a keretében zajlik az elsősorban köznapi témájú verbális kommunikáció, a nyelvi szerepváltás, a beszédértés (beszédhallás és szájról olvasás), és a gondolatok önálló, minél érthetőbb megfogalmazásának folyamatos fejlesztése. A fejlesztés az egyéni anyanyelvi nevelés keretei között történik, speciális módszerek alkalmazásával.

-Hallás-, ritmus-, mozgásnevelés valamennyi évfolyamon

-A dráma és tánc kiemelt szerepet kap a tanulók térbeli tájékozódásának, mozgásuk harmóniájának kialakításában, ön- és társismeretük megteremtésében, problémamegoldó képességük, kommunikációjuk fejlesztésében.

Idegen nyelv

Az oktatás folyamatában jelentős hangsúlyt kap az írásos forma. Az értékelés alól felmentett tanulók számára szervezett foglalkozások elsődleges célja a képességfejlesztés, melynek egyik fő feladata az idegen nyelvi készségek fejlesztése, az idegen nyelv elemi szintű tanulására történő felkészítés.

Matematika

A matematika eredményes oktatásának feltétele a fogalmi, gondolkodásbeli megalapozottság. Ehhez szükséges, hogy a nyelvi kommunikációs szint megfelelő alapokat biztosítson a gondolkodási műveletek elsajátításához. A hallássérülésből adódó szókincs- és beszédértésbeli, szövegértő olvasásbeli eltérések kihat(hat)nak a gondolkodási műveletek flexibilitására, ezért fontos a matematikai szókincs fejlesztése. A matematikai gondolkodás fejlesztése a tevékenykedtetés, a manipuláció, a speciális szemléltetés és a tananyagok – interaktív tábla és digitális tananyagok – lehetőség szerinti alkalmazásával valósul meg.

A matematika és a valóság kapcsolatának erősítése hangsúlyos szerepet kap. Egy-egy matematikai ismeret, fogalom rögzítését és előhívását konkrét élmények, konkrét tapasztalatok biztosítják a tanulók számára.

A matematikai tartalmakat a tanulók szókincsének, szövegértésének, nyelvi fejlettségének megfelelő szintű szöveges feladatokban kell reprezentálni.

Kiemelt jelentőségű a szemléltetés, a tevékenykedtetés, a cselekvésből kiinduló gondolkodásra nevelés, a felfedezettő tanulás-tanítás, a megértésen alapuló fejlesztés, azaz a tanuló aktív részvétele a folyamatban.

Több időt rendszeres gyakorlást, többszöri ismétlést biztosítunk számukra. Ehhez a tananyag mennyiségének csökkentését módosítását elhagyását és/vagy változatos segédeszközök biztosítjuk

Történelem és állampolgári ismeretek

A történelmi időben és térben való tájékozódóképesség formálása, a kritikus gondolkodás, problémamegoldás, kommunikáció, kreativitás, együttműködés, történelmi gondolkodás fejlesztése a tantárgy feladata. A tanulási terület sérülésspecifikus tartalma kiegészül a hallássérült személyek társadalmi beilleszkedését segítő szociális és jogi ismeretek oktatásával. A Nat-ban rögzített tananyaghoz képest a helyi tanterv szintjén a tanulók nyelvi állapotához, fejlettségi szintjéhez szükséges differenciálni, redukálni, adaptálni, helyettesíteni az ismeretanyagot.

Erkölc és etika

Alapvető cél az énkép és önismeret fejlesztése, saját és mások érzelmeinek felismerése, megértése, a saját gondolatok és érzelmek verbális kifejezésének tanítása. Támogatni kell a tanulóban a segítőkészséget, az empátiát, a toleranciát, az együttműködést, a szolidaritást, az aszertivitásra törekvő konfliktusmegoldást.

A szövegértési és figyelmi nehézségek miatt az összefüggések megértése, a tanulságok levonása külön figyelmet érdemel. A sajátos nevelési igény miatt a másság elfogadása, a pozitív

diszkrimináció és a jogérvényesítés gyakorlati kérdései is megjelennek a tanulási terület témakörei között.

A Nat-ban rögzített tananyaghoz képest a helyi tanterv szintjén a tanulók nyelvi állapotához, fejlettségi szintjéhez szükséges differenciálni, redukálni, adaptálni, helyettesíteni az ismeretanyagot.

Természettudomány

A beszédkommunikációjukban és megismerő tevékenységükben akadályozott hallássérült tanulókat lehetőség szerint gyakorlati tevékenykedtetéssel, multiszenzoros tapasztalatszerzéssel olyan alkalmazható ismeretek birtokába kell juttatni, melyek konvertálhatók a természeti környezet, a viszonylatok, összefüggések felismeréséhez. A természettudományos és más tantárgyak közötti kapcsolatokat projektmunkákkal, projektnapok/hetek rendezésével erősítjük.. A Nat-ban rögzített tananyaghoz képest a helyi tanterv szintjén a tanulók nyelvi állapotához, fejlettségi szintjéhez szükséges differenciálni, redukálni, adaptálni, helyettesíteni az ismeretanyagot.

Művészetek

Az önkifejezés, az információszerzés számtalan lehetősége teremthető meg e tanulási terület tartalmain keresztül. A kreativitás fejlesztése szempontjából megkülönböztetett jelentőséggel bír a vizuális kultúra fejlesztése, a különböző manuális technikák megismertetése és sokoldalú művelése. A személyiség fejlesztésében a dráma és a tánc adta lehetőségek kihasználása fontos az önkifejezés miatt. A tanulók teljesítménye e tanulási terület egyes részterületein eléri, sőt, meghaladhatja a halló társak produktumait. A vizuális kultúra a többi szaktárgy (pl. földrajz, fizika) tanításához nyújt segítséget, fejleszti a tanulók absztrakciós készségét. A művészet nyelvének értéke és használata egy újabb kommunikációs csatornát nyit meg a hallássérült gyermekek számára. A képi, térbeli gondolkodás, a kreativitás, a problémák felvetése és a megoldási utak keresése, az empátia, az elfogadás, az ízlés kialakulása mind újabb és újabb lehetőséget teremt a nyelvi fejlesztésre, az érzelmi élet gazdagítására és egyben a személyiség formálására.

Technológia: technika és tervezés, digitális kultúra

A hallássérült tanulóknak az információszerzésben és kommunikációban meglévő akadályozottságuk következtében alapvető szükségük van a vizuális információszerzés, -feldolgozás és -átadás legkorszerűbb technikáinak ismeretére és ezek alkalmazására. Megkülönböztetett jelentősége van a digitális technológiának az írásos kommunikációban. Ezért a gyermekeket a lehető legkorábbi életkortól tanítani kell a számítógép helyes használatára, illetve az internet által kínált kommunikációs lehetőségek tudatos, kulturált

elsajátítására, az információszerzés módjaira, a szerzett információ kritikus kezelésére. Az internet a hallássérült tanulók számára is az ismeretek hatalmas tárházát nyújtja. Az internethasználatot nehezíti azonban szűkebb szókincsük és az ebből fakadó szövegértési nehézségük. Kiemelt feladat azon keresőprogramokkal való megismertetésük, melyek segítenek a lényegkiemelésben és az írott szöveg megértésében (digitális szótárak, képkereső programok stb.). Fontos felismertetni a tanulókkal azt a folyamatot, hogy az információk gyűjtése, majd az azokkal való továbbdolgozás miként vezet új digitális tartalmak kialakulásához, kialakításához. A hallássérült személyek számára az internet használata lehetőséget biztosít arra, hogy kapcsolatot építsenek ki halló emberekkel, illetve kapcsolatot tartsanak sorstársaikkal. Fontos megismertetni velük ennek nyelvi kultúráját, valamint a kapcsolatkeresésben rejlő veszélyeket is. Mivel a hallássérült tanulók erősen motiváltak a digitális eszközök használatában, ezt a motivációt ajánlott kihasználni más tanórákon is. A Natban rögzített tananyaghoz képest a helyi tanterv szintjén a tanulók nyelvi állapotához, fejlettségi szintjéhez szükséges differenciálni, redukálni, adaptálni, helyettesíteni az ismeretanyagot.

Testnevelés és egészségfejlesztés: testnevelés

A tanulási terület speciális szerepe többirányú. A fejlesztésnek figyelembe kell vennie a tanulók adottságait, az átlagosnál gyakrabban előforduló mozgáskoordinációs zavarokat, a testi fejlődési rendellenességeket, a térbeli orientációs zavarokat. Ez a tehetséggondozás fontos területe is egyben, ahol a hallássérült tanulók jó adottságaikat fejlesztve a halló társakkal azonos teljesítményekre képesek. Feladata a fizikai munkavégzésre történő testi és pszichikai felkészítés, a motoros képességek fejlesztése, a fizikai kondíció növelése, az egészséges életre nevelés, a mozgásigény kialakítása, a halló gyermekekkel való kapcsolatok kiépítése, versenyhelyzetek teremtése.

A hallássérült tanulók támogatása

- Komplex egyéni anyanyelvi nevelés biztosítása, nyelvi korrekció a beszédérthetőség javítására.
- A tanítási módszerek, és a tartalom megválasztásakor figyelemmel kell lenni a hallásállapokra, a nyelvhasználat nehezítettségére.
- Az ének-zene fejlesztési feladatait speciális módon kell kialakítani, melynek célja a hallóképesség fejlesztése (Ezek a tanulók szívesen használnak ritmushangszereket).
- Számukra olyan helyet válasszunk a teremben, mely a tanár diák kommunikációt megkönnyíti.
- A tanuláshoz sok vizuálisan érzékelhető élményre van szükségük.

- Törekedni kell merev gondolkodásuk rugalmasabbá tételére, absztrakt, fogalmi gondolkodásuk fejlesztésére. Különösen fontos a tér- és időbeli viszonyok érzékelésének fejlesztése, magyarázata.
- A drámajátéknak, táncnak kitüntetett szerepe, terápiás hatása lehet valamennyi sajátos nevelési igényű tanuló fejlődésének támogatásában. Észlelési korlátaikból következő hátrányaik látványosan csökkenhetnek, mozgásbiztonságuk fejlődhet, énképük pozitíván alakul, társas kapcsolataik javulhatnak.
- Az ismeretszerzés tevékenykedtetéssel segíthető meg.
- A tárgyi tudás megszerzését a hallássérült tanulók sajátos nevelési igényének megfelelően széles körű szemléltetés segítjük (szöveg, hang, kép, animáció, videó és interaktivitás), ami színesebbé, élményszerűvé teszi a tanulási folyamatot. A multimédia bevonása a tanítás folyamatába lehetővé teszi, hogy a nagyothalló gyermekhez többféle csatornán, többféleképpen és többszöri ismétlést biztosítva jusson el ugyanaz az információ. Az így megszerzett tudás számos művelődési területhez, iskolai és iskolán kívüli tevékenységhez kapcsolódik. A vizuális kommunikáció is mind nagyobb teret nyer, azaz a multimédia közvetítésével a szavak és a szövegszerkesztés mellett a látványszerkesztés is előtérbe kerül. A hatékony digitális kompetencia fejlesztéssel lehetővé tesszük az egyes tanulókkal való differenciált foglalkozást, a hallássérült tanulók tanulási sikerélményéhez juttatását.

A hallássérült tanulók egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációja

- Mentálhigiénés, pszichológiai gondozás.
- Szakszerű hallásnevelés (a meglévő hallásmaradvány aktivizálására alapozva), a technikai lehetőségek felhasználásával.
- Az alapvető hangzó nyelvi készségek (a szájról olvasásra és a hallásmaradványra támaszkodó beszédértés, a gondolatok önálló kifejezése) erősítése. A társalgások keretében a beszédérthetőség (tempó, ritmus, hangsúly, artikuláció) folyamatos fejlesztése.
- Beszéd-, nyelvtanulási és egyéb tanulási zavar tüneteit mutató tanulók korrekciója.
- Az érintkezés, kapcsolattartás, együttlét formáinak kialakítása, fejlesztése. a társuló problémák (pl. tanulási zavar, hiperaktivitás, autizmus) korai felismerésének segítése, szakemberekhez irányítás, a megfelelő – minél korábbi – terápiához való hozzájutás támogatása;
- Pályairányítás, pályaválasztás, az ezzel kapcsolatos ismeretek, tevékenységek végzése.

A hallássérült tanulók értékelése

A többségi pedagógusnak az értékelésnél figyelembe kell vennie a hallássérülés következményeként fellépő kommunikációs nehézségeket, a szókinccs esetleges elmaradását, a szóbeli, írásbeli kifejezőképesség gyengébb voltát, az abban előforduló grammatikai hibákat és kiejtési problémákat.

Ne legyen az értékelés része olyan követelmény, mely a tanuló sérüléséből következően nem teljesíthető halló társaival azonos szinten vagy módon (hosszú memoriter, hangsúlyos, ritmusos versmondás, tollbamondás stb.). Az értékelésnél az egyéni fejlesztési terv követelményeit figyelembe kell venni.

I.4. Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók

A tanulásban akadályozott gyermekek körébe tartoznak, akik az idegrendszer biológiai és/vagy genetikai okra visszavezethető gyengébb funkcióképessége, illetve a kedvezőtlen környezeti hatások folytán tartós, átfogó akadályozottságot, tanulási nehézségeket, tanulási képességzavart mutatnak. Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók fejlődése igen eltérő. Attól függően, hogy milyen egyéb érzékszervi, motorikus, beszédfejlődési, viselkedési és egyéb rendellenességeket mutatnak, amelyek vagy oksági összefüggésben állnak az értelmi fogyatékossgal, vagy következményesen egyéb hatásokra alakulnak ki.

Tanulási helyzetekben megfigyelhető jellemzőik a téri tájékozódás, a finommotorika, a figyelemkoncentráció, a bonyolultabb gondolkodási folyamatok, a kommunikáció és a szociális alkalmazkodás fejlődésének eltérései. Ezek változó mértékben és mindig egyedi kombinációban jelennek meg, a tanulási képesség különböző mértékű fejlődési zavarát is mutatják és akadályozzák az iskolai tanulás eredményességét. Az enyhe értelmi fogyatékos tanulók kommunikációja, beszéde és az általuk használt nyelv konkrétabb és éretlenebb, mint a hasonló életkorú társaiké. A gyermeknek nehézségei lehetnek a szociális jelzések megértésével, a játékszabályok betartásával, a barátságok kialakításával és fenntartásával. Az érzelem- és viselkedésszabályozás is nehezített.

Az enyhén értelmi fogyatékos tanuló az integrált nevelésben az iskolai nevelés, oktatás során támogatásban, fejlesztésben, egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs ellátásban részesül. A tanulót tanító pedagógusok folyamatosan együttműködnek a gyógypedagógussal és szükség szerint a pszichológussal és egyéb szakemberrel.

Az enyhén értelmi fogyatékos tanuló fejlesztése alsó tagozaton

-A tanuláshoz szükséges pszichés funkciók fejlesztése.

- A képességfejlesztésben kiemelt szerepe van a közvetlen érzéki tapasztalatszerzésnek, a tárgyi cselekvéses megismerésnek, a céltudatosan kiválasztott tevékenységnek.
- Az első évfolyam tananyagának elsajátítására egy évnél hosszabb időtartamot ajánlott tervezni.
- Fontos fejlesztési feladat a tanulási, magatartási és viselkedési szokások kialakítása, megerősítése.
- Játékos fejlesztési formák alkalmazása.
- Az egész személyiség fejlesztésére kell törekedni.

A tanulók fejlesztése a felső tagozaton

- A fejlesztés a megismerési módszerek további alkalmazására, a szemléletes képi gondolkodás nyomán kialakuló képzetekre, ismeretekre és az elsajátított tanulási szokásokra épül.
 - Az egyéni tanulási módok feltárása és biztosítása.
 - Hangsúlyosabbá válik az önálló tanulási tevékenység kialakítása.
- Személyiségfejlesztés.
- A tantárgyak fejlesztési feladatainak megvalósításához a szakirányú gyógypedagógussal való együttműködés.
 - A gondolkodásbeli szintkülönbségek egyéni fejlettségtől függően befolyásolhatják az értékelési területek és szintek (kognitív, affektív, pszichomotoros) megválasztását is.

Az egyes tanulási területekre vonatkozó ajánlások

Magyar nyelv és irodalom

Célja és feladata a szókincsfejlesztés és -gazdagítás, a növekvő igényű helyes nyelvhasználat erősítése, a nyelvi hátrányok csökkentése. Feladata az eredményes olvasás- és írástanulás feltételeinek megteremtése, az alapképességek kialakítása, megerősítése. Meghatározó szerepe van az önálló tanulás kialakításában.

Matematika

Ezen a területen a kognitív képességek fejlesztési lehetőségei vannak a középpontban. Feladata a térbeli és időbeli tájékozódás kialakítása. A mennyiségállandóság, a mennyiségek közötti tájékozódás és a becslés képességének kialakítása. A matematika tanulásához szükséges fogalmak fokozatos megismerése. Feladata, hogy a tanuló felhasználja a megszerzett tudást, az elvont fogalmakat, szabályokat, összefüggéseket, használja a problémamegoldó képességét, képes legyen kérdéseket megfogalmazni, állításokat bizonyítani, valamint véleményt alkotni.

Történelem

Előnyben kell részesíteni a sajátélményű tevékenységeket, fontos a tér és idő kapcsolatainak bemutatása, ezek felfedeztetése. Kiemelt területként kezeli a személyiség és az emberi jogok tisztelgetésére nevelést, a szociális érzékenységet, az értékvédő magatartás kialakítását, a környezetért érzett felelősséget.

Erkölc és etika

Az enyhe értelmi fogyatékos tanulóknál különös jelentőséggel bír az önfogadás, a másság elfogadása, a fogyatékos emberek iránti együttérző, segítő magatartás kialakítása. Fontos a szociális érzékenység, a problémamegoldás, az önkéntes feladatvállalás és -megoldás képességének kialakítása.

Természettudomány és földrajz: környezetismeret, természettudomány, biológia, kémia, fizika és földrajz

A tanulók ismeretsajátításában a természeti-környezeti világ elemi megismerésének lehetősége tűzhető ki célul. Ugyanakkor nagyobb hangsúlyt kap a szemléletformálás, a természethez való pozitív viszonyulás megteremtése, az egyén és a társadalom számára fontos konstruktív, magatartás-és viselkedésformák elsajátítása.

Idegen nyelv

A szülők igényei, a tanulók fejlettsége alapján az iskola hozhat döntést a 7. évfolyam előtt megkezdett idegennyelv-tanulás kérdésében. Az idegen nyelv tanításának alapvető célja a kellő motiváció és késztetés kialakulásának támogatása. Ennek érdekében, valamint a későbbi nyelvtanulás megalapozása miatt a tanulót sikerélményekhez kell juttatni. Fontos szerep jut a játékos tevékenységeknek, az egyszerű élethelyzetek modellezésének, ismert helyzetek, tartalmak idegen nyelven történő értelmezésének.

Művészetek: ének-zene, vizuális kultúra, dráma és színház

A tevékenységek, az alkotások széles körű kínálata lehetőséget teremt az egyéni adottságok kibontakoztatására, a sikerélmény biztosítására, a pozitív személyiségfejlesztésre, valamint a szabadidő hasznos eltöltésére és az érzelmi feszültség csökkentésére is. Az ismeretek élményszerűvé válása, segíti a mélyebb megértést, fejlesztik a kreativitást, kommunikációt, mozgást, finommotorikát.

Technológia: technika és tervezés, digitális kultúra

A tanulási terület középpontjába a munkához, az életvitelhez kapcsolódó praktikus ismeretszerzést és képességfejlesztést állítja. A digitális kompetenciák elsajátítása az esélyegyenlőség megteremtése, az életvitel kialakítása céljából is kiemelkedő jelentőségű.

Testnevelés és egészségfejlesztés: testnevelés

A tanulóknál atipikus mozgásfejlődési folyamat tapasztalható, ezért a fejlesztés célja az ebből származó nehézségek kialakulásának megelőzése, csökkentése is.

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók támogatása

- Az aktív tanulás biztosítása.
- A szükségleteknek megfelelő tanulásszervezési mód kiválasztása.
- A személyre szabott tanulás lehetősége.
- Differenciálás alkalmazása.
- Együttnevelés során a kéttanáros modell alkalmazása és/vagy a pedagógus-gyógypedagógus szoros együttműködése, rendszeres konzultációja.
- Fejlesztő értékelés (tanulást támogató értékelés) alkalmazása.
- A számára szükséges többletszolgáltatás biztosítása
- Egyéni vagy kiscsoportos formában egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs ellátásban való részesítés az egyéni fejlesztő programmal.
- A szükséges gyógyászati segédeszközök, speciális fejlesztőeszközök és oktatástechnikai felszerelések biztosítása és azok balesetmentes, célszerű használatának megtanítása.
- A tanuló fejlesztése érdekében a szakemberek együttműködése, esetmegbeszélések tartása.
- Az egyéni sajátosságokhoz igazodó fejlesztési terv készítése (osztályfőnök).
- A tanórákon szükséges a gyógypedagógus által javasoltak alkalmazása.
- A fogyatékból eredő hátrányok csökkentését segítő programok biztosítása, pl tehetséggondozás.
- A tanuló felkészítése a továbbtanulásra, a társadalmi integrációra.

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs ellátása

- Az egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs foglalkozások dokumentálása az egyéni fejlesztési terv (EFT) alapján történik, amelyet a gyógypedagógus készít el, együttműködve a partnerekkel. Az EFT a szakértői véleményre, illetve a gyógypedagógus által készített pedagógiai diagnózisra alapulva készül.

- A fejlesztési célok közé tartozik az akadályozott fejlődésből eredő hátrányok csökkentése, hogy a tanuló ismeretszerzési-tanulási folyamatban való részvétele aktív és eredményes legyen, és a lehető legkevesebb nehézséget tapasztalja a folyamat során.
 - A foglalkozás célja a hiányzó, sérült pszichikus funkciók kialakítása, magasabb szintre emelése, az esetleges rosszul szerveződött struktúrák megváltoztatása, de a kiemelkedő képességek fejlesztése szintén a fejlesztő munka hangsúlyos tartalmi eleme.
 - Az egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs foglalkozások megvalósulása lehet osztálytermen belül és kívül is, egyéni vagy kiscsoportos formában.
 - A tanuló sajátos nevelési igényeire és egyedi tulajdonságainak kibontakoztatására irányuló, a gyógypedagógus által készített fejlesztő program biztosítása.
 - A tanuló szocializációjának, az eredményes társadalmi integrációjának segítése.
 - A szociális készségek fejlesztése.
 - Alapvető feladat a folyamatos és szakaszos diagnosztizálás.
 - A fejletlen vagy sérült funkciók korrigálása, kompenzálása.
 - Az eszköztudás fejlesztése.
 - Felzárkóztatás.
 - A tanulási technikák elsajátíttatása.
 - Önálló életvezetésre felkészítés.
 - A kéttanáros modell alkalmazása, mely során egy többségi pedagógus és egy gyógypedagógus dolgozik együtt azért, hogy közösen irányítsanak egy heterogén összetételű osztályt.
- Differenciálás – egyéni tanulási utak – erősségek – fejlesztendő területek*
- A differenciálás lényege a tanulók egyéni szükségleteihez igazodó fejlesztés és/vagy az önvezérelt fejlődés körülményeinek biztosítása a nevelés gyakorlatában. A differenciálás célja annak biztosítása, hogy a tanulók abban a tempóban fejlődhessenek, amely számukra a legoptimálisabb, illetve önmagukhoz képest érik el a lehető legnagyobb fejlődést, teljesítve a követelmények megfelelő szintjét.

Az enyhén értelmi fogyatékos tanulók értékelése (tanulási eredmény)

A szakértői bizottság a komplex diagnosztikát követően megállapítja a sajátos nevelési igényt, ezen belül az enyhe értelmi fogyatékoságot. Ezzel egyidőben – szükség esetén – javaslatot tesz egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alóli mentesítésre, melyet az intézmény vezetője érvényesít. Az enyhe értelmi fogyatékos tanulók iskolai teljesítményeit

döntően szöveges fejlesztő értékeléssel (tanulást támogató értékeléssel) végezzük. Ez lehetőséget ad az egyéni képességek és eredmények szerinti differenciálásra, illetve javaslatokat tartalmaz, hogy a gyermek mire fordítson nagyobb figyelmet a tanulási folyamatban. A szöveges értékelés történhet szóban vagy írásban. Nagyobb időközönként sor kerül minősítő, szummatív értékelésre is, amelynek célja annak megállapítása, hogy a tanuló tudásának, ezen belül a stabil ismeretek kialakításának és a készségek elsajátításának szintje eléri-e a tanulási eredményekben foglalt kritériumokat. Az értékelés ez esetben tudáspróbák alapján történik, és százalékosan vagy ötfokú skálán lehet kifejezni. A rehabilitációs és rehabilitációs foglalkozásokat tartó gyógypedagógus 3 havonta szövegesen értékeli a tanulót, valamint az osztályfőnökkel és szaktanárokkal legalább fél évente szöveges értékelést készít a gyermek fejlődési naplójába.

I.5. A beszédfigyatékos tanulók

Beszédfigyatékosok csoportjába tartozik minden olyan tanuló, aki a beszéd és/vagy nyelv receptív folyamatainak (beszédfeldolgozás, beszédértés, nyelvi megértés) vagy expresszív folyamatainak (beszéd és nyelvi kifejezés, produkció) szerveződésében súlyos fejlődési eredetű vagy szerzett zavart mutat. Ez a zavar különböző klinikai képekben jelenik meg, és életkor szerint is eltérő jelleget mutathat. A verbális kommunikáció súlyos zavara, valamint a verbális tanulási folyamatok atipikus alakulása, jelentős eltérése miatt az ilyen tanuló a társadalmi beilleszkedés szempontjából akadályozott.

A beszéd- és nyelvi zavarok diagnosztikus kategóriái az iskolába lépéskor és az iskoláskorban jellemzően az alábbiak:

1. Beszédzavarok:

- hangképzési zavarok
- rezonanciazavarok (hipernazalitás, hiponazalitás)
- beszédfolyamatossági zavarok (dadogás, hadarás)
- artikulációs zavarok (beszédhanghibák)
- beszédmozgászavarok (verbális diszpraxia)

2. Auditív feldolgozási zavarok (a hallható jelek feldolgozásában mutatnak súlyos zavarokat, ez jellemzően a beszédfeldolgozásban, így a beszédértésben is komoly gondot okoz)

3. Nyelvi zavarok:

- expresszív fonológiai zavar
- expresszív morfológiai zavar
- expresszív szintaktikai zavar
- expresszív szemantikai zavar
- expresszív pragmatikai zavar
- receptív fonológiai zavar
- receptív morfológiai zavar
- receptív szintaktikai zavar
- receptív szemantikai zavar
- receptív pragmatikai zavar

A beszéd fogyatékos tanulók jellemzői

A beszédfejlődési zavarral küzdő tanulók a társult zavaroktól eltekintve szinte minden esetben jobb teljesítményt nyújtanak az írott nyelvhez kötődő feladatokban (pl. olvasás, szövegértés-szövegalkotás). Az írásbeli szövegalkotás és szövegértés kompetencia esetükben akár teljesen tipikus fejlődést is mutathat. Ugyanakkor a nyelvfejlődési zavarral küzdő tanulók a nyelvi megértés és/vagy kifejezés zavara miatt a szóbeli és az írásbeli nyelvi teljesítmények terén egyaránt akadályokkal küzdenek. A beszédzavarok esetében ritkán társul az alapproblémához specifikus tanulási zavar. A nyelvi zavarok másodlagos következménye iskoláskorban szinte minden esetben különböző súlyosságú specifikus tanulási zavar, más néven verbális tanulási zavar. A nyelvfejlődési zavar következtében kialakuló tanulási zavarok elsősorban az olvasás-írás tanulása során jelentkeznek, ezen belül a dekódolás (olvasástechnika) és a szövegértés is jelentősen eltérő fejlődést mutathat. Tágabb értelemben azonban a teljes szövegértés-szövegalkotás kompetenciát érintik. Vagyis minden verbális tanulási folyamatban jelentős teljesítményeltéréshez vezetnek, amit nem magyaráz a tanuló intelligenciája, egyéb, nem verbális kognitív képességei vagy szociokulturális helyzete. A beszéd- és nyelvi zavarokhoz társuló fejlődési zavarok közül a figyelem- és aktivitászavarok, a szenzoros integrációs zavarok, a hallássérülés esetei fordulnak elő leggyakrabban.

Beszédzavarok

A súlyos beszédfejlődési vagy szerzett zavarokról összefoglalóan elmondható, hogy a tanuló a hangzó beszéddel való kommunikációra motivált, azonban beszédének gyenge érthetősége miatt a szóbeli kommunikáció sikertelen, vagy csak részben tudja beteljesíteni funkcióját. Ez az iskolai életben nehezíti:

- az önálló szóbeli megnyilvánulásokat a tanórán és a tanórán kívüli tevékenységekben;
- a szóbeli kommunikációs helyzetek létrehozását és fenntartását;
- a megfelelő társas kapcsolatok alakítását.

Auditív feldolgozási zavarok

Az auditív feldolgozási zavarokkal küzdő tanulók a hallható információk felismerésének, megkülönböztetésének és megértésének zavarát mutatják. Az auditív észlelés különböző zavarai mellett a hangzó beszéd észlelésében, feldolgozásában, ezért megértésében is zavart mutatnak. Nehézségeik nem perifériás eredetű hallássérülésből vagy intellektuális sérülésből fakadnak.

A tanulási folyamatban a szóbeli közlések, instrukciók, magyarázatok megértése okozza a legnagyobb gondot. Ezek mellett a betűtanulás, a dekódolás (olvasástechnika) és a helyesírás terén is nehézségek jelentkeznek.

Nyelvi zavarok

Ebben az esetben a nyelvelsajátítás folyamata már a koragyermekkorban jelentős időbeli és strukturális eltérést mutat. Nyelvfejlődési zavar esetén a nyelvi kifejezés atipikus volta mindig, míg a nyelvi észlelés, értés zavara csak az esetek egy részében jellemző. Megjelennek a jelentésfeldolgozásban és a nyelvhasználatban mutatkozó nehézségek. A nyelvfejlődési zavar jelentős és életre szóló kommunikációs hátrányt jelent akkor is, ha az egyén intelligenciája átlag feletti, hiszen nehezen tudja gondolatait kifejezni, megértetni társaival. A dekódolás (olvasástechnika), a helyesírás, az értő olvasás, később a szövegalkotás, a fogalmazás is zavart mutat. A tanulók nehézkesen, sok hibával, töredezetten olvasnak, gyakoriak az újratekintések. Az olvasástechnika nem automatizálódik, a gyermekek az alsó tagozat végére sem válnak gyakorlott olvasókká. Emiatt az írott szöveg tartalma számukra kevésbé ragadható meg.

Az alapfokú képzés első szakaszának (1–4. osztály) feladatai

Az alsó tagozaton a tanulási folyamat sikeressége döntően a tanító és a gyermek szeretetteljes elfogadáson alapuló bizalmi kapcsolatán múlik. Ahol a tanuló oldott légkörben, az idő okozta nyomást a minimálisra csökkentve kellő gyakorlási lehetőséget kap, a tanító pedig a hibázást a tanulási folyamat természetes velejárójaként értelmezi, ott egészséges önértékelés és önbizalom, ugyanakkor igényesség alakul ki a tanulóknál. Fontos a tanterv lényeges elemeit kiemelni, és a tanulók egyéni adottságaihoz igazítva szervezni a nevelési-oktatói folyamatot.

A tanóra szervezésében fontos szem előtt tartani:

- Az aktív, cselekvéses tanulási helyzetek gyakoriságát. Az ilyen változatos kihívások hosszabb ideig tartják fenn a tanulók motivációját, figyelmét, ezért a beszéd-/nyelvi zavarral küzdő tanuló számára is igen előnyösek.
- Az alsó szakaszban célszerű rövidebb feladatokat tervezni az érintett tanulók számára, és több feladatváltással fenntartani, „frissíteni” figyelmüket.
- A frontális, hosszan egy feladatra koncentráló, esetleg hosszú füzetmunkát igénylő órafelépítés a nyelvfejlődési zavarral küzdő tanuló számára olyan megfeszített koncentrációt kíván, hogy ezt lehetőség szerint kerüljük az alsó tagozaton.
- Érdemes az óra közben legalább ötperces „kilélegzést” biztosítani. Pl. kívánatos a terem egy nyugalmasabb sarkában fenntartani egy állandó helyet a rövid pihenő beiktatására vagy egy rövid udvari, folyosói mozgás lehetőségét megadni a tanulók számára. Jó szolgálatot tehetnek a statikus feladatok közé beiktatott rövid, mozgást is igénylő készségfejlesztő modulok.
- Fontos figyelni arra, hogy bizonyos nyelvi/írott nyelvi zavarral küzdő tanulók például a matematikai szimbólumok és műveletek tanulásában kifejezett tehetséget mutatnak, míg az olvasás-írás tanulásban nagy nehézségekbe ütköznek.

Az alapfokú képzés második szakaszának (5–8. osztály) feladatai

A szaktárgyak tanításának célja itt főképpen még nem a tudományos igényű megfogalmazások, definíciók megtanulása, hanem a jelenségek megfigyelése, felfedezése, azok pontos leírása, és lassanként a megfigyelésekből törvényszerűségek levonása.

A tanóra szervezésénél fontos szempont:

- A nyelvfejlődési zavarral küzdő tanuló aktív tanulás útján kapjon segítséget a tapasztalatok, megfigyelések nyelvi feldolgozásához, ezáltal tudja elsajátítani az egyes szaktárgyak szükséges ismereteit és így tudjuk fenntartani tanulási motivációját.

- Törekedni kell a kognitív funkciók, kiemelten a deduktív, az induktív és a problémamegoldó gondolkodás és a nyelvi funkciók közös fejlesztésére, ez segíti az elvonatkoztatási folyamatot, a jelenségek mélyebb megértését.
- A nyelvi/írott nyelvi feldolgozás, mint eszköztudás fejlesztését a teljes általános iskolai szakaszban folytatni szükséges.
- A nyelvfejlődési zavarral küzdő tanuló külön segítséget igényel a különböző tantárgyakban szükséges szaknyelvi feldolgozáshoz.
- Külön figyelmet igényel a szövegalkotás és a helyesírási képesség gondozása. Esetükben általában a szóelemzés elve szerinti helyesírás megszilárdítása is a felső tagozat első felének feladata.
- Fontos tehát olyan alternatív számonkérési módok kidolgozása, melyek alkalmazásával meggyőződhetünk arról, hogy a tanuló hogyan, milyen mélységben érti az adott jelenségeket és összefüggéseket.
- Érdemes minél több feldolgozási és mnemotechnikai stratégiát megtanítani és gyakorolni a tanulóval, illetve vele együtt kiválasztani, hogy az egyéni képességeknek és az egyes tantárgyak jellegének milyen tanulási, feldolgozási technikák felelnek meg a legjobban.

Az egyes tanulási területekre vonatkozó ajánlások

Magyar nyelv és irodalom: magyar nyelv és irodalom

A beszéd- és nyelvi fejlesztés terén kiemelt feladatként kezeljük minden nyelvi szint fejlesztését (beszédhangzók, fonémafeldolgozás, szókincs és szóhasználat, szóelőhívás, toldalékhasználat, mondatalkotás és kontextushoz, szituációhoz kötött nyelvhasználat). Ezek arányát az anyanyelvi fejlesztésben a tanuló képességstruktúrájához viszonyítva határozzuk meg. Az érintett tanulók esetében kizárólag hézagmentes, evidenciaalapú, preventív, proaktív szemléletű hangoztató-elemző, összetevő olvasástanítás lehet sikeres. Ezt szükség szerint késleltetett írástanítással kössük össze. A betűtanításban a négyes asszociáció alkalmazása biztosítja a legszélesebb körű, multiszenzoros tapasztalatszerzést. Az összeolvasás tanítása fokozatosan, hézagmentesen nehezedő kell hogy legyen. Szövegértésnél kezdetben a tanulók autobiografikus emléknyomaihoz kapcsolható, egyszerű nyelvi felépítésű, a mindennapi életben jellemző szituációkat bemutató szövegeket érdemes feldolgozni. Ezek sikerélményt hoznak, erősítik az olvasottakkal való érzelmi azonosulást, ezáltal az olvasási motivációt. A szövegértés fejlesztésében fokozatosan, a tipikus nyelvi fejlődésű tanulókhöz képest késleltetve tolódik el a hangsúly az egyre összetettebb gondolkodási műveletek felé. A nyelvtani

jelenségek feldolgozását mindig egyszerű példákon, kérdőszó alapján való azonosítással, csoportosítással, sok metanyelvi tapasztalat szerzésével kezdjük el. Ebben kellő gyakorlással a nyelvi fejlődésében súlyos elmaradást mutató tanuló is eredményes lehet, míg a leíró nyelvtani definíciók pontos visszaadása szinte megoldhatatlan számára. A feldolgozásra vagy megtanulásra szánt irodalmi művek kiválasztását körültekintően kell mérlegelni, megtanulásukat pedig mnemotechnikai eljárások használatával ajánlott segíteni. Nyelvi zavar esetén nemcsak a feldolgozott irodalmi művek számát és minőségét fontos differenciáltan kezelnünk, hanem a feldolgozás módszereit és mélységét is. A kötelező olvasmányok megválasztását és elolvasásának idői ütemezését is igazítani kell a tanuló aktuális olvasási és nyelvi feldolgozó képességeihez és pszichomotoros tempójához. Részesítsük előnyben a hangskönyvet vagy a rövidített irodalmi változatokat.

Matematika

Az érintett tanulók előrehaladása tipikusan fejlődő társaikéhoz hasonló ütemben csak akkor biztosított, ha a meghatározásokat, definíciókat inkább a praktikus példákon keresztül való alkalmazás során, és nem a szó szerinti felidézés alapján várjuk el. Minden nyelvfejlődési zavarban érintett tanuló esetében nehézséget okoz a szöveges feladatok megértése, akár szóban, akár írásban jelennek meg. Itt szükség lehet a szöveg nyelvi egyszerűsítésére (akadálymentesítésre). Akkor kaphatunk megfelelő képet a nyelvfejlődési zavart mutató tanuló matematikai készségeiről és tudásáról, ha meggyőződünk arról, hogy megértette a feladatot.

Történelem és állampolgári ismeretek: történelem, állampolgári ismeretek

Előnyben kell részesíteni az aktív tanulást, a szituációkon, dramatikus feldolgozáson, közvetlen tapasztalatszerzésen alapuló ismeretszerzést. A nyelvi feldolgozás terén, pl. a törvényszerűségek és az idői egymásutánosság kifejezésében több segítségre és hosszabb időre van szükségük. A feldolgozáskor érdemes egyszerű, célzott kérdésekkel segíteni a nyelvi megfogalmazást, fontos történelmi jellemzőkhöz igazodó feldolgozási technikák (pl. idővonal, gondolattérkép) használata is.

Erkölc és etika

A beszéd fogyatékos tanulók szempontjából nagyon hasznos, ha egy-egy konfliktust, erkölcsi dilemmát szituációs vagy dramatizált játékokkal dolgozunk fel, mivel a gesztusok, téri helyzetek, a hangszín, a hanglejtés nagyban segíti a nyelvi megértést.

Természettudomány és földrajz: környezetismeret, természettudomány, biológia, kémia, fizika és földrajz

A természettudományos ismeretek gyakorlati példákon, kísérleteken át való megélése, majd megértése elsőbbséget kell, hogy élvezzen a nyelvfejlődési zavarral küzdő tanulók oktatásában. A definíciók, törvények pontos nyelvi reprodukálásában több segítségre, többletidőre és különböző mnemotechnikák alkalmazására van szükség. Törekedni kell arra, hogy főként a látható, tapasztalható világ törvényszerűségeit, gyakorlatban is alkalmazható természettudományos ismereteket tanítsunk.

Idegen nyelv: élő idegen nyelv

Az alsó tagozaton döntően szóbeliséggel találkozhatnak a tanulók; éljék át az adott nyelv vokális jellemzőit: zenéjét, ritmusát, rímelését, csengését. Erre igen megfelelőek a gyermekversek, dalok, játékok. Egyszerű, a mindennapokban jól használható alapszókincs, néhány mondatos szövegek megtanulására, megértésére érdemes gondot fordítani. Javasolt, hogy az idegen nyelvi írásbeliség kialakítását csak azt követően kezdjük el, mikor az anyanyelven való olvasás-írás készsége már megszilárdult. Az idegen nyelvi szókincs lassan, sok gyakorlással bővül. Változatos szituációkban, sokféle párbeszédben érdemes adaptálni a megtanult fordulatokat. Lényeges, hogy a tanulók metakogníciójuk, önismeretük fejlődésével a nyelvtanulásban is reális célokat tűzzenek ki maguk elé.

Művészetek: ének-zene, vizuális kultúra, dráma és színház

A nyelvfejlődési zavarral küzdő tanulók kifejezett tehetséget mutathatnak a vizuális művészetek, a kézműves tevékenységek terén. Ezekben az esetekben fontos a tehetséggondozás. Az ének-zene tantárgyban az időbeli egymásutánosság észlelése, a kottaolvasás, a finom akusztikus megkülönböztető készséget igénylő zenei darabok nehézséget okozhatnak a nyelvi fejlődési zavarral vagy az auditív feldolgozási zavarral küzdő tanulók számára. Itt évről évre képességeiknek megfelelő, egyéni célokat kell kitűzni.

Technológia: technika és tervezés, digitális kultúra

A digitális kompetenciák minél jobb elsajátítása nyelvi zavar esetében kiemelkedő jelentőségű, mivel esélyegyenlőséget biztosít. A különböző technológiák segítségével kommunikációs-nyelvi akadálymentesítést érhetünk el (gépírás, felolvasó programok, jegyzetelő programok, digitális átalakító programok), és segíthetjük az önálló tanulás kialakulását. Fontos, hogy ezek a kompetenciák már az általános iskola felső tagozatának végére tanulóink birtokába kerüljenek. A tantárgy feladata a biztonságos internethasználat tanítása is, hiszen ezen a

területen a tanulók gyenge kommunikációs kompetenciájuk és nyelvi zavaruk miatt szintén veszélyeztetettek.

Testnevelés és egészségfejlesztés: testnevelés

Az alsó szakaszban a mozgáskoordináció, a testtudat, a téri orientáció és az egyensúly fejlődésének nehézségével küzdő tanulók (pl. verbális diszpraxia, nyelvfejlődési zavarhoz társuló tünetek) mozgásfejlesztésére külön gondot kell fordítani. Fontos nehézségeikhez adaptált, differenciált feladatadással segíteni a fenti készségek fejlődését, főképp az olvasástanítás időszakában, legalább az első négy osztályban. Az egyes mozgásszekvenciákat elemi egységekre lebontva, sok ismétlés segítségével érdemes tanítanunk, változatos formában és szituációkban újra meg újra szükséges elővenni a feladatokat. A rendszeres mozgás segítheti a tanulási helyzetekben felgyülemlett stressz és frusztráció oldását, sikerélményhez juttatva a tanulót, emellett az önértékelés, az önbizalom javulásához is hozzájárulhat.

A beszéd fogyatékos tanuló támogatása

-A tanuló támogatásához a pedagógus, a szülő, a tanuló és ép társai együttműködése szükséges. Az osztályfőnök és gyógypedagógus segítségével, közreműködésével kiemelt feladat az osztályok és szülők, nevelők érzékenyítése, szemléletformálása.

-A mindennapi kommunikációs helyzetekben és a tanórai munkában az oldott, biztonságos légkör, a gondolatok kifejtésére biztosított többletidő segíti a beszédfélelem csökkenését és jelentősen növeli a teljesítményt, a beszéd- és nyelvi zavarok esetében egyaránt.

-A nyelvfejlődési zavar esetén a legtöbb tananyagot lehetőleg digitális formában bocsássuk a tanuló rendelkezésére.

-Az osztályban, tanulócsoporthoz kialakított jó szokások, világos együttélési, együttműködési keretek segítik a beszéd-/nyelvi zavarral küzdő tanuló eligazodását a mindennapi kommunikációs helyzetekben.

-A tanuló szükségleteihez igazodó segítségnyújtás, a képességek fejlesztése során egyéni időkeret biztosítása.

- Egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs ellátásban való részesítés.
- Beszédfejlesztés.
- Terápiás eljárások, eszközök alkalmazása.
- A társadalmi beilleszkedés segítése.
- Személyiségfejlesztés.
- Tanítási órán differenciálás a tananyag kiválasztásában, a sérülés-specifikus módszerek, eszközök megválasztásában, alkalmazásában és a tanulásszervezésben.
- Felkészítése a továbbtanulásra az egyéni tanulási út kialakításával.

A beszéd fogyatékos tanuló pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitációs, rehabilitációs ellátása

- A tanulók egyéni terápiás terv alapján, rehabilitációs, rehabilitációs órakeretben gyógypedagógus, logopédus közreműködésével, szakmai irányításával kapnak segítséget, aki a beszéd fogyatékoságból fakadó hiányzó vagy sérült funkció kompenzálását vagy helyreállítását segíti az ép funkciók bevonásával. Megtanítja a speciális eszközök használatára.
- A gyerekek ellátását a szakszolgálat illetve az intézmény vállalja egyéni vagy kiscsoportos formában.
- Az ellátásban még résztvevő pszichológus a fogyatékoság elfogadtatásával segítheti a környezetbe, a társadalomba való beilleszkedését. Továbbá fejlődést szolgáló vizsgálatokat és terápiákat folytat. Az egyéni sikereket támogató tulajdonságok, funkciók fejlesztését segíti elő.
- A folyamatban szükség szerint vesz még részt gyógytornász, mentálhigiénikus és tehetség-tanár.
- Az együttműködő felek legalább negyedévente közösen tekintenek rá az egyéni fejlesztési terv megvalósulására, értékelik az elért eredményeket, szükség szerint módosítják a középtávú célokat. A rátekintést mindkét fél a pedagógusok kötelező tanórával nem lekötött óraterhe erejéig végzi el.

A beszéd fogyatékos tanulók támogatása - differenciálás

A differenciálás alapfeltétele a tanuló állapotának részletes megismerése, melyben a szakértői vélemény multidiszciplináris diagnózisa mellett a tanítók, szaktanárok pedagógiai megfigyeléseire is támaszkodunk. A nyelvi zavarral küzdő tanulók fejlesztésében szinte minden esetben szükséges a tartalom szerinti differenciálás (pl. instrukciók, szövegek egyszerűsítése). Szintén gyakori a folyamat szerinti differenciálás (pl. nyelvileg egyszerűbb vagy összetett feladat adása, a nyelvi feldolgozás vagy a gondolkodási műveletek különböző szintjei közötti differenciálás). A produktum szerint is fontos differenciálni, hogy a tanulók akadálymentesen tudják megvalósítani feladataikat (pl. esszéírás, képregénykészítés, idővonal-rajzolás, video demonstráció készítése).

A differenciálás a tanulás szervezése során sokféle formában jelenhet meg:

- különböző módokon lehet segíteni az eltérő nyelvi képességekkel rendelkező tanulóknak (pl. az instrukció felolvasása, a kulcsszóra való rámutatás, önálló olvasás elvárása);
- különböző feladatok alkalmazhatók (mindenki a képességeinek megfelelő feladatot kapja ugyanabban a témában);

- ugyanazt a feladatot különböző tevékenységekkel lehet végrehajtani (az egyik csoport szövegből, a másik grafikonból, a harmadik egy filmből gyűjti be ugyanazokat az ismereteket);
- különböző szociális keretek között valósul meg a feladat (páros, csoportos, egyéni munkákkal is egyidejűleg);
- különböző információs csatornák felhasználásával valósítható meg a tanulás (vannak, akiknek a hallás utáni észlelés, vannak, akiknek a látott dolog mond többet);
- különböző célok tűzhetőek ki (az egyik tanuló a legfontosabb adatokat, a másik az összefüggéseket, a harmadik a szerző szándékát emeli ki);
- különböző érdeklődés szerint adható az olvasnivaló szövege (hasonló nehézségű olvasmány, minden tanuló az érdeklődését követve választ);
- különböző értékelési formák alkalmazása lehetséges, vagy maguk a tanulók választanak;
- a tananyag feldolgozása egyik tanulónál a készségek, másikonál az ismeretek megszerzésére fókuszál;
- az egy-egy tanulóra fordított időben valósítható meg a differenciálás.

A beszédfigyelmetes tanulók értékelése

A beszédfejlődési zavarral küzdő tanulók, ha társult zavarokkal nem küzdenek, általában a tipikus fejlődésű tanulókhoz hasonlóan teljesítenek. A nyelvfejlődési zavart mutató tanulók legtöbbször másodlagosan verbális tanulási zavarral is küzdenek, így tanulási teljesítményük szórt képességprofiljuk, személyiségjegyeik és megküzdési stratégiáik függvényében változik. Általában elmondható, hogy a nyelvfejlődési zavarral küzdő tanulók számára a verbális tanulási potenciált igénylő tantárgyakban differenciált tanulási eredmények kitűzése szükséges. Ezek közül a leginkább érintett a magyar nyelv és irodalom, valamint az idegen nyelv. Ezek értékelése alól általában a szakértői bizottság véleménye alapján mentesítést is kapnak a tanulók. Már az iskolába lépéskor tisztázni kell, ha szükséges, a szülővel kötött pedagógiai megállapodásban is, hogy a tantárgyi értékelés alóli felmentés csak az ötfokú érdemjegy elmaradását jelenti. A szöveges fejlesztő értékelés célja egyrészt az egyéni képességeknek és egyéni előrehaladásnak megfelelő differenciált értékelés, másrészt javaslatokat tartalmaz a továbbhaladásra és a fejlesztés további irányaira vonatkozóan. A fejlesztő értékelés kulcsszerepet tölt be a beszéd-/nyelvi zavart mutató tanuló önbizalmának, helyes önértékelésének felépítésében és fenntartásában. Más tantárgyakból a beszéd-/nyelvi fejlődési zavart mutató tanuló minősítő, szummatív értékelést is kap, melynek célja, hogy a tudáspróbák alapján jelezze, vajon elérte-e a tantervben megkövetelt eredményeket. Fontos, hogy ehhez a (százalékos vagy ötfokú) minősítéshez is legalább szóban, ha tehetjük, írásban formálódó, fejlesztő szöveges értékelést fűzzünk, mely kijelöli a további utat, és biztat a fejlődésre.

I.6. Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók

Az autizmus spektrum zavarok (a szövegben az autizmus kifejezés mindig a teljes spektrumra utal), az idegrendszer korai, veleszületett ártalmának, illetve a genetikai, s egyéb biológiai és környezeti tényezők együttes hatásának következményei. Az iskoláskor eléréséig – vagy tovább – kezeletlenül maradt fejlődési zavar és szélsőséges viselkedésformák fejlesztő célú ellátása a gyermek növekedésével egyre nehezebbé válhat, bár a nevelhetőség, taníthatóság időszaka belenyúlik a felnőttkorba, így sosem túl késő elkezdni a fejlesztést.

Lényege, a társas viselkedés, a kommunikáció és sajátos gondolkodási képességek minőségi károsodása, amely jellegzetes viselkedési tünetekben nyilvánul meg. A tanulóra legjellemzőbb a kölcsönösséget igénylő társas viselkedési készségek területén tapasztalható gondolkodási képesség sajátos hiányosságai, a beszéd szintjéhez képest károsodott kölcsönös kommunikáció, a rugalmas viselkedés szervezés és kivitelezés képességének minőségi sérülése és az egyenetlen képességprofil.

Az autizmus spektrum zavar jelen lehet átlagos vagy átlag feletti intelligencia mellett épp úgy, mint értelmi sérüléssel együtt járva is. A fejlődési zavar átlagos vagy átlag feletti intelligencia esetében is jelentősen befolyásolja, áthatja a gyermeki fejlődést, megváltoztatja a megismerés folyamatát és a társas viselkedés fejlődését. A beszédfejlődés gyakran késik, súlyos esetekben nem alakul ki beszélt nyelv. A központi probléma a funkcionális, kölcsönös kommunikáció sérülése. Az alapvető problémák közé tartozhat a nyelvhasználat színvonalától függetlenül, hogy hiányozhat a kommunikáció és a beszéd hasznának megértése, vagyis annak megértése, hogy mások érzéseit, gondolatait tetteit kommunikáció útján befolyásolni lehet.

Az alapvető gondolkodási és viselkedési képességek spontán elsajátításához szükséges képességhiányok egész életen át jellemzően megmaradnak, de a speciális intenzív terápiás és pedagógiai ellátás segítségével jelentős fejlődés érhető el. A hiányzó/sérült képességek okozta elsődleges és másodlagos viselkedési tünetek a jól kompenzált állapotokban csaknem eltűnhetnek vagy változhatnak, és az élet különböző szakaszaiban különböző formákban jelentkezhetnek. Az időben megkezdett sérülésspecifikus fejlesztés nagymértékben hozzájárulhat az állapot pozitív kimenetéhez.

Az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulók pedagógiai szempontú jellemzése

Az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulók – a tanítás, illetve a tanítási módszerek és tervezés módosítása szempontjából – kiemelkedő jelentőségű tulajdonságai:

-A másik személy szándékának, érzéseinek, gondolatainak, szempontjainak (pl. az információátadás szándékának) meg nem értése, az önmagára vonatkoztatás hiánya.

-A szociális megerősítés jutalomértékének hiánya, vagy az ezzel kapcsolatos öröm későbbi, csak direkt tanítás útján való kialakulása, illetve a belső motiváltság gyengesége vagy hiánya. Sokszor nagyon kevés vagy szokatlan dolog okoz számukra örömet.

-A beszéd korlátozott megértése, még az életkornak megfelelő beszédprodukciónak mellett is, amit nehezítenek a beszéd érzelmi, társas aspektusaival kapcsolatos megértési nehézségek, mint pl. a hanghordozás.

-A beszéd vagy más kommunikációs eszköz spontán, funkcionális, rugalmas alkalmazásának eltérései, elmaradása.

-Egyenetlen képességprofil, pl. a szigetszerű ismeretek, képességek (pl. kiváló mechanikus emlékezet, matematikai vagy zenei képesség), jelentős elmaradás az önellátásban, szakadékszerű különbség a mechanikus és a személyes memória között.

-Hiányzó vagy korlátozott belátás, pl. a gyermek saját tudásával, az ismeret forrásával, módjával, a szubjektív jelentőséggel kapcsolatban.

-A változásokkal, újdonsággal kapcsolatos ellenállás, szorongás.

-A társas környezetben, felnőttekhez és gyermekekhez való szokatlan kapcsolódás, mely megnyilvánulhat a teljes visszahúzódástól, passzivitástól az erőteljes, túlzó ragaszkodásig, aktív, de bizarr kezdeményezésekig, vagy megnyilvánulhat az egysíkú, formális kapcsolatteremtésben.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók fejlesztése

-Törekedni kell arra, hogy a tanuló pozitív tapasztalatokat szerezzen a közösségben való részvételről. Ennek érdekében alapelv a tanuló teljesítményének, erőfeszítésének értékelése, a rendszeres pozitív visszajelzések biztosítása.

- A legáltalánosabb távlati cél az egyéni képességek, fejlettség szintjén elérhető legjobb felnőttkori életminőség, a szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése: ennek alapja a szociális, kommunikációs és gondolkodási készségek hiányának speciális módszerekkel történő kompenzálása és a meglévő készségek fejlesztése.

- A jellegzetes gondolkodási nehézségek, rugalmatlanság miatt kiemelt fejlesztési feladat az elsajátított ismeretek alkalmazásának, általánosításának tanítása, az ismeretek folyamatos használata a fenntartás biztosítására, valamint a változatos probléma-megoldási módszerek tanítása.
- A tananyag kiválasztásakor a felesleges információk szűrése fontos a tanuló túlterheltségének elkerülése érdekében.
- A nevelés, fejlesztés tervezése, a fejlődés erre alkalmas eszközökkel való folyamatos követése.

Fejlesztésük pedagógiai szakaszai

A nevelés, fejlesztés tervezése a mért szociális alkalmazkodás, fejlettségi kor, illetve a mért intelligenciaszint és a kommunikációs színvonal alapján történik.

Első szakasz

Fő célja a rehabilitáció. A gyermek formális és informális felmérésének tapasztalataira alapozva, egyénre szabott hosszú, közép- és rövidtávú terv készítése. A tanuló elemi beilleszkedési készségének, adaptív viselkedésének kialakítása.

Fejlesztési területek:

- a szociális/kommunikációs alapkészségek célzott fejlesztése;
- fejlődési funkcióelmaradások, önkiszolgálás,
- kognitív fejlesztés,
- viselkedésproblémák megelőzése,
- a tanulás iránti pozitív attitűd kialakítása,
- reális önértékelés, pozitív énkép kialakítása
- adaptív viselkedési formák, szokások kialakítása.

Második szakasz

Célja az elsajátított ismeretek bővítése, és változatos aktivitásokban való minél önállóbb részvétel iskolai és egyéb környezetben.

Fejlesztési területek:

- szükség szerint az előző szakasz területei,
- képeségek szinten tartása az önállóság fejlesztésével,
- a szociális-kommunikációs kompetencia fejlesztése,
- a funkcionális kommunikáció kiterjesztése,
- az ismeretek bővítése,
- a munkára nevelés megalapozása,

-problémamegoldó gondolkodás fejlesztése

-IKT- eszközök használatának elsajátítása.

Harmadik szakasz

Célja a felnőtt korban egyénileg elérhető legmagasabb szintű adaptáció, önállóság és munkavégző képesség elérésének megalapozása.

Fejlesztési területek:

- szükség szerint az előző szakasz területei,
- a képességek szinten tartása,
- a tantárgyi ismeretek elsajátíttatása a Nat-ban és a kerettantervben meghatározott tartalmak adaptálásával, az egyén képességeinek megfelelően,
- önszervezés, önállóság,
- táguló szociális integráció,
- pályaorientáció,
- munkára nevelés,
- az egyén erősségeihez illeszkedő foglalkozások megtalálása,
- egészségmegőrzés, szexuális nevelés.

Az egyes tanulási területekre vonatkozó ajánlások

Magyar nyelv és irodalom

A tanulási területen a kommunikációs kompetencia valamennyi évfolyamon támogatást kap.

Egyes alsó tagozatos gyermekek nehezen tanulnak meg olvasni az autizmusban gyakori észlelési, érzékelési, figyelemmel és gondolkodási műveletekkel kapcsolatos problémák miatt. Az értő olvasás kialakulását nehezítheti az olvasottak szó szerinti értelmezése.

Sok gyermek számára érthetetlen és értelmetlen az önálló jelentéssel nem bíró betűk és szótagok olvasása és hangoztatása, számukra előnyt jelent a globális előprogramot tartalmazó olvasástanítási módszer alkalmazása. Az olvasás tanulása-tanítása során fontos a mindennapi élettel összefüggő, a tanuló személyes élményeihez kapcsolódó szövegeket alkalmazni.

Típusos nehézség a hallott és olvasott szövegek lassabb feldolgozása, a szövegértés gyengesége az adott életkori csoportban elvárthoz képest, különösen abban az esetben, ha a szöveg mások érzelmi és kognitív perspektívájának felvételét, gyors, rugalmas szempontváltást igényel, vagy elvont, szociális megértést tartalmazó fogalmakat tartalmaz.

Az írás okozhat technikai értelemben vett nehézséget, e mellett a nyelvi-kommunikációs problémák is tükröződnek az írott nyelv alkalmazásakor.

Sok autizmussal élő tanuló ír túlságosan lassan, jellemző lehet a grafomotoros ügyetlenség.

A tantárgyak, tananyagok elsajátításával kapcsolatos erősségek és nehézségek egyénenként nagyon eltérők, ezért a módosításokat, illetve az elvárásokat minden esetben egyénre kell szabni. Szükség lehet egyes tananyagrészek értékelése, minősítése alóli felmentésre, illetve a kézírás helyett számítógép használatának engedélyezésére, folyóírás helyett a nyomtatott nagybetűvel való írás jóváhagyására.

Matematika

A matematika területén az autizmus spektrum változatossága miatt igen nagy egyéni eltérésekre számíthatunk. Egyes autizmussal élő tanulók kiemelkedő tehetséget mutathatnak, míg mások súlyos nehézségekkel küzdenek.

Típusos nehézségek a matematikatanulás területén: a tanultak mindennapi élethelyzetekben való rugalmas alkalmazása, a megszerzett ismeretek mozgósítása, kombinálása, kreatív alkalmazása új feladatoknál. A szöveges feladatok megoldása különösen nehéz lehet a jellegzetes szövegértési problémák miatt.

Kiemelt jelentőségű a megismerési képességek fejlesztése, az önellenőrzés tanítása, az ismeretek önálló, gyakorlati alkalmazásának segítése, a problémamegoldás menetének tanítása. Különös hangsúlyt kap az oktatás szemléletes és konkrét jellege, a cselekvéses tanulás alkalmazása.

Egyéni mérlegelést követően szükség lehet az egyes tananyagrészek értékelése, minősítése alóli felmentésre. A geometria tananyagrészeknél a szerkesztési feladatok a grafomotoros gyengeség miatt extrém nehézséget jelenthetnek, ezért egyénenként megfontolandó e téren az értékelés, minősítés alóli felmentés.

Történelem és állampolgári ismeretek: történelem, állampolgári ismeretek

A történelem és állampolgári ismeretek tanulása során az erősségek közé tartozhat a tények, adatok precíz elsajátítása. Nehézséget okozhat ugyanakkor a társadalmi folyamatok összefüggéseinek, mozgatórugóinak önálló felfedezése, a lényegkiemelés, a történelmi személyiségek indítékainak intuitív megértése, többszemponú elemzése. Az idővel kapcsolatos fogalmak alkalmazása, a történelmi időszemlélet kialakulása szintén nehézséget okozhat. Az időbeliséget és más absztrakt, társas megértést kívánó fogalmak megértését segítő

vizuális segédeszközök alkalmazása és a kapcsolódó elvárások egyénre szabott csökkentése szükséges.

Erkölc és etika

Az erkölcs tanulása az autizmusban a társas megértés minőségi sérülése miatt kifejezetten nehezített. Számolni kell a társas együttműködés szabályainak merev, rugalmatlan értelmezésével és a különböző nézőpontok megértésének nehézségével. Alapvető cél az énkép és önismeret fejlesztése, saját és mások érzelmeinek, nézőpontjának felismerése, megértése, a saját gondolatok és érzelmek kifejezésének tanítása. Az érintett tanulók esetében a társadalmi együttélés szabályait explicit módon szükséges tanítani.

Természettudomány és földrajz: környezetismeret, természettudomány, biológia, kémia, fizika és földrajz

A természettudományos ismeretek elsajátítása a tanulók erősségei közé tartozhat, ugyanakkor többlettámogatást igényelhet az ismeretek gyakorlati alkalmazása. Az autizmussal élő tanulók sajátos ismeretszerzési és gondolkodási nehézségei miatt általában nem számíthatunk a tanulók előzetes megfigyeléseire, élményeire, ezért a tanulás-tanítás folyamatában és módszertanában a közvetlen, konkrét példákon, élményanyagon keresztüli tapasztalásra kell helyezni a hangsúlyt, valamint törekedni kell arra, hogy a tanuló olyan kontextusokban szerezzen ismereteket és tapasztalatokat, ahol azokat később használni fogja.

Idegen nyelv

Az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulóknál – hasonlóan az anyanyelvi kommunikáció esetében tapasztaltakhoz – hiányozhat az idegen nyelv rugalmas, a kommunikatív partnerhez alkalmazkodó használata, a fogalmak, gondolatok, érzések, tények és vélemények valódi megértése és kifejezése, annak ellenére, hogy a nyelv mechanikus elsajátítása megtörténhet. Így esetükben különösen nagy hangsúlyt kap az idegen nyelv funkcionális használatának fejlesztése. Egyénenként mérlegelni kell, hogy a nyelvtanuláshoz szükséges alapvető készségek adottak-e.

A kommunikatív nyelvi kompetencia feltételei közül a lexikális, grammatikai és szövegalkotási ismereteket a jó nyelvi és intellektuális képességű autizmussal élő tanulók képesek lehetnek elsajátítani. Nehézségek a szociokulturális és interkulturális készségek területén mutatkozhatnak.

Amennyiben az anyanyelvi kommunikáció területén markáns nehézségek jelentkeznek, felmerül a tantárgy vagy egyes tananyagrészek értékelése alóli felmentés szükségessége.

Művészetek: ének-zene, vizuális kultúra

Egyes esetekben az autizmus spektrumán érintett tanulók kiemelkedő tehetséget mutatnak a művészetekben. A tehetség többek között megnyilvánulhat kiváló zenei hallásban, a zenei művek interpretálásában, a vizuális alkotás bármely formájában. Ezekben az esetekben nagyon fontos a tehetség kibontakozásának támogatása, illetve az adott területen meglévő érdeklődés és motiváció kiaknázása a társas kommunikáció fejlesztésében. Szintén nagy szerepe lehet a művészeti nevelésnek a szabadidő hasznos eltöltésében és a társas kapcsolódás lehetőségeinek bővítésében, az önkifejezésben.

A művészeti nevelés területén ugyanakkor számolnunk kell az autizmussal gyakran együtt járó típusos nehézségekkel is: azon gyermekek, fiatalok számára, akik túlérzékenyek a hallási modalitásban, kifejezetten stresszes lehet az ének-zene órákon való részvétel.

A grafomotoros ügyetlenség, a nyitott, kreativitást és önálló döntéseket igénylő feladatok megoldásának nehézsége, valamint az absztrakt szimbólumokkal kapcsolatos nehézségek akadályozhatják a részvételt a vizuális alkotásban. Szintén nehézséget okozhat egyeseknél az idegenkedés bizonyos anyagok, eszközök megérintésétől, az azokkal való manipuláció elutasítása.

A művészeti nevelés során is igen fontos az egyéni képességeknek és szükségleteknek megfelelő differenciálás, a részvételre való biztatás, a sikerélmény biztosítása.

Technológia: technika és tervezés, digitális kultúra

A digitális kultúra tantárgy tartalmának elsajátítása a tanulók erőssége lehet. Többletfigyelmet és az elvárások egyénre szabott csökkentését a társakkal való közös feladatmegoldásban, illetve a tanultak rugalmas, mindennapi alkalmazásában igényelnek a tanulók. A digitális kompetenciák elsajátítása és alkalmazása több szempontból is kiemelt szerepet kap az autizmus területén: a tantárgyi tartalmak elsajátítása digitális tananyagok beépítésével támogatandó, kiküszöbölve ezzel a társas helyzetekben rejlő nehézségeket. Az egyénre szabott autizmusspecifikus támogatások IKT-eszközökön lehetnek hozzáférhetőek (pl. augmentatív-alternatív kommunikáció, a tevékenységszervezést és az adaptív viselkedést támogató vizuális algoritmusok). A társas és kommunikációs nehézségek leküzdésében szintén hasznosak a digitális technológia nyújtotta lehetőségek. A munkavállalás és az önálló életvitel

megalapozása szempontjából szintén kiemelt szerepe van a tantárgy tanulásának. Ugyanakkor az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulók fokozottan veszélyeztetettek lehetnek: tevékenységrepertoárjuk és kapcsolataik beszűkülhetnek a túlzott eszközhasználat következtében. Társas naivitásuk megnehezíti az életkornak megfelelő felelős, biztonságos internethasználat kialakulását.

A technika és tervezés a kreativitásra és problémamegoldó gondolkodásra épít, melyek az autizmusban a típusos gyengeségek területei. Ugyanakkor a tantárgy előnye, hogy a komplex gyakorlati problémák megoldását cselekvés általi tanulás útján tapasztalhatják meg a tanulók, ami igen előnyös az autizmus spektrumzavarral küzdők számára. A tantárgy tartalmának elsajátítása és alkalmazása a felnőttkori önállóság szempontjából kiemelten fontos. Valamennyi évfolyamon és kerettantervi típusnál fontos, hogy a tanulók vizuális segítséget kapjanak a feladatok önálló, sikeres kivitelezése érdekében.

Testnevelés és egészségfejlesztés

A testnevelés és egészségfejlesztés kiemelt szerepet játszik az autizmus spektrumzavarral küzdő tanuló fejlődése szempontjából. A rendszeres mozgás segít a stressz csökkentésében, a nagy- és finommozgások, a mozgáskoordináció fejlődésében, a testi tudatosság fejlődésében, az egészségmegőrzésben. A sportban elért teljesítmények, eredmények pozitív hatással vannak a tanuló önértékelésére, önbecsülésére. Az autizmus spektrumzavarral küzdő gyermekek mozgásfejlődése a tipikusan fejlődő kortársakéhoz képest jelentős elmaradást mutathat, ezért a teljesítménnyel kapcsolatos elvárásokat egyénre kell szabni. Jellemző az adott életkorban elvárnál gyengébb mozgáskoordinációs képesség. A testnevelésórakon való részvételt nehezíthetik a szenzoros ingerekre adott szokatlan válaszok (pl. tornateremben, uszodában a zajok, fények, szagok lehetnek az egyén számára extrém módon túlterhelők). A társas megértéssel kapcsolatos típusos nehézségek nehezíthetik a csapatsportokban való részvételt. A testnevelésórakon való sikeres részvétel biztosításában nagy szerepe van az egyénre szabott vizuális segítségnek (pl. vizuális időmérő)

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanuló támogatása

- A befogadó gyerekcsoport, osztály és szülők felkészítése a pozitív hozzáállásra, a folyamatos támogatásra.
- A tananyag körültekintő kiválasztása, melynek legfontosabb szempontja a tanított képesség egész életen át megfelelő alkalmazhatósága. A tananyag speciális módszerek, eszközök segítségével történő elsajátíttatása.

- Egyéni fejlesztési tervek készítése, melyben a tanuló fejlesztési céljai hierarchikus rendben helyezkednek el a gyermek szükségleteinek megfelelően.
- A fogyatékoság-specifikus vizuális információhordozókkal segített környezet kialakítása.
- A tanuló fejlődését támogató multidiszciplináris team elérhetősége (szükség esetén gyermekpszichiáter, pszichológus, szociális szakember bevonása),
- differenciált tanulásszervezési módok alkalmazása,
- kiemelkedő képességek fejlesztése és gondozása,
- A tanulók pedagógiai és egészségügyi rehabilitációs és rehabilitációs ellátása.

A tanulók pedagógiai és egészségügyi rehabilitációs, rehabilitációs ellátása

- Elsősorban egyéni, kisebb részben kiscsoportos formában valósul meg.
- Módszertanilag az autizmus-specifikus módszerek és eszközök alkalmazása mellett kognitív és viselkedésterápia, intenzív gyógypedagógiai fejlesztés és gyógytestnevelés alkalmazása.
- Tartalmilag a hiányzó készségek, a másodlagos fejlődési elmaradás, a másodlagos viselkedésterápiák és a tünetek speciális módszerekkel való rehabilitációs és rehabilitációs célú kezelése.
- A hiányzó készségeket pótló, helyettesítő kompenzációs-rehabilitációs kezelése a fejlődési elmaradás, a másodlagos (pl. viselkedési) problémák leküzdése érdekében.
- A fogyatékos készségek kompenzálása különös jelentőségű a tanulási, szociális és munkahelyzetekbe való beilleszkedés és viselkedés elsajátításához.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók értékelése

Az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulókra jellemző típusosan egyenetlen, ún. „csipkézett” képességprofil miatt egy tanulási területen belül is előfordulhatnak szélsőségesen eltérő teljesítmények. A tanulási eredmény értékelésénél elsősorban a tanuló önmagához mért fejlődését kell figyelembe venni, valamint azt, hogy a megszerzett tudást képes-e önállóan, rugalmasan, élethelyzetekben alkalmazni.

A mérés, értékelés és minősítés alapfunkciója az autizmussal élő tanulóknál alapvetően módosul. A mérések elsősorban diagnosztikus jellegűek. Tájékoztatnak a gyermek állapotáról, mérik a fejlesztés, nevelés-oktatás eredményességét, meghatározzák annak további irányát.

Az érdemjegyekkel történő visszajelzés mellett javasolt egyénre szabott, szöveges fejlesztő értékelést alkalmazni.

A konkrét, azonnali és folyamatos visszajelzés jól érthető, informatív, ezért az egyéni képességeknek megfelelő szintű értékelési rendszer hatékony az önértékelés, önkontroll kialakításában.

A visszajelzés legyen pozitív tartalmú, továbbá fogalmazódjon meg a tanuló számára, hogy miként lehetne sikeresebb! Az értékelésnél és minősítésnél minden esetben az a legfontosabb szempont, hogy a tanuló önállóbbá vált-e, és hogy milyen mértékben képes ismereteit alkalmazni a mindennapi életben. Ennek mérésére az informális pedagógiai felmérések különböző típusai szolgálnak.

Mivel az autizmusban éppen azok a készségek, képességek sérülnek, amelyeket a magatartás és szorgalom értékelése és minősítése során figyelembe kell venni, javasolt, hogy autizmus diagnózis esetén a tanulók kapjanak felmentést a minősítés alól.

I.7. Az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók

Az egyéb pszichés fejlődési zavar a Köznevelési törvény által használt gyűjtőfogalom, a sajátos nevelési igényre (SNI) való jogosultság egyik kategóriája. Ebbe a kategóriába tartoznak a súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral küzdő tanulók, akik az iskolai teljesítmények és a viselkedésszabályozás területén a kognitív, emocionális-szociális képességek eltérő fejlődése, a kialakult képességzavarok halmozott előfordulása miatt egyéni sajátosságaik figyelembevételével fokozott pedagógiai, pszichológiai megsegítést, gyógypedagógiai segítséget igényelnek.

Az egyéb pszichés fejlődési zavart a pedagógiai szakszolgálat minősíti szakértői bizottsági tevékenysége során, a sajátos nevelési igény megállapítása céljából, a diagnosztikus protokollra épülő komplex állapotfelmérés alapján.

A kategória többféle diagnózist tartalmaz, részben idegrendszeri fejlődési zavarokat, részben a magatartás-szabályozás más zavarait. Az idegrendszeri fejlődési zavarok nagy csoportjából ebbe a kategóriába tartozik a specifikus tanulási zavar és a figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar (ADHD). Ezeknek az állapotoknak közös vonása, hogy a háttérükben mindig eltérő idegrendszeri fejlődés áll, ami számos esetben genetikai okokra visszavezethető vagy pre-, illetve perinatálisan (magzati korban vagy a születés körüli időszakban) szerzett, nem a környezet vagy a nevelés hatására alakulnak ki, és a zavar a korai életkortól kezdve jelen van. Ezzel szemben a magatartásszabályozási zavarok általában nem az eredendően eltérő

idegrendszeri fejlődés talaján alakulnak ki, hanem az idegrendszer biológiai sérülékenysége és a rossz környezeti feltételek, elégtelen bánásmód, tartósan extrém magas stressz együttes következményeként jönnek létre.

I.7.1. Idegrendszeri fejlődési zavarok

Specifikus tanulási zavarok - Figyelemhiányos / hiperaktivitás zavar

A (specifikus) tanulási zavar egy olyan multifaktoriális meghatározottságú ún. idegrendszeri fejlődési zavar - **diszlexia, diszgráfia, diszkalkulia, diszortográfia**) vagy ezek halmozódása, mely az átlagos vagy akár átlag feletti értelmi képességek és a szükségletekhez illeszkedő, megfelelő oktatási feltételek ellenére okoz komoly nehézségeket a tanulásban, a sikeres iskolai előmenetelben

I.7.1.1. Diszlexia

Az olvasási zavar (**diszlexia**) neurobiológiai eredetű specifikus tanulási zavar, az olvasás, írás elsajátításának nehézségét jelenti, gyenge szófelismerés, pontatlan és lassú olvasás jellemzi, mely legtöbbször helyesírási zavarokkal együtt jelentkezik.

Nehezen alakul ki a beszédhang-betű kapcsolat, gyakori a betűtévesztés az olvasás során. Nehéz a figyelem megosztása az olvasási technika és a szöveg tartalma között, pontatlan a toldalékok olvasása, lassú az olvasási tempó, gyenge a szövegértés.

Az olvasási zavar (**diszlexia**) esetében *kiemelt feladat* az osztályfoknak megfelelő értő olvasás készségének kialakításával az olvasóvá válás elősegítése.

Fő célkitűzések:

- az olvasás, írás tanítása (szükség esetén újratanítása) lassított tempójú, nyújtott ütemű, hangoztató-elemző, szótagoló, a magyar nyelv ortográfiai sajátosságait figyelembe vevő analízáló-szintetizáló módszerrel;
- stabil betűismeret, betű-hang megfeleltetés kialakítása;
- biztos szóolvasás kialakítása mind valódi, mind álszavak esetében;
- olvasás fluenciájának/gördülékenységének elősegítése;
- az olvasási készség folyamatos gondozása a tanuló egész iskolai pályafutása alatt;
- szövegértési stratégiák kialakítása;
- a kompenzáló technikák alkalmazása valamennyi tantárgy tanulása során;

- az élő idegen nyelv oktatása speciális módszerekkel, auditív megközelítéssel;
- a tanulás segítése a szövegek auditív tolmácsolásával, a tanulás támogatása pl. képekkel, gondolattérképpel, nyomtatott óravázlatokkal, bemutatók rendelkezésre bocsátásával, a szövegek auditív felkínálásával (pl. hangfájlok szerkesztése, hangoskönyvek, optikai karakterfelismerés stb.), gépírással, szövegszerkesztő használatának megtanításával és alkalmazásával;
- speciális olvasástanítási program alkalmazása;
- a diszlexia reedukáció (olvasás újratanítása) speciális terápiás programjainak felhasználása;
- az olvasási kedv felébresztése, a motiváció erősítése.

A célzott képességfejlesztés kiemelt területei:

- fonológiai, nyelvi, metanyelvi tudatosság fejlesztése,
- verbális emlékezet, munkaemlékezet fejlesztése,
- modalitás-specifikus integráció fejlesztése,
- különböző észlelési funkciók fejlesztése.

I.7.1.2. Diszgráfia

Diszgráfia esetén nehezen tanul meg írni a tanuló, helytelen az íróeszköz fogása is. Az írómozgás egyenetlen, lendülete és ritmusa töredezett, fáradékonyabb. Lassú az írás megtanulásának folyamata.

-Az **íraskivitelezés** (írás kép) **zavara** (diszgráfia) gyakran olvasási zavar nélkül jelenik meg. Másodlagos következményként szövegértési nehézségek jelentkezhetnek, valamint a kevesebb olvasási tapasztalat hátráltathatja a szókincs és a háttértudás fejlődését.

Az íráskép (írásbeli kifejezés) zavara (diszgráfia) esetében *kiemelt feladat* az osztályfoknak megfelelő íráskészség kialakítása, annak elősegítése, hogy a tanuló képes legyen használni az írott nyelvet (akár folyóírás, akár nyomtatott írás, akár gépírás verziókban) a kommunikáció, ismeretszerzés, tudásgyarapítás és társas kapcsolatok létesítésének céljára.

Fő célkitűzések:

- az írásmozgás alapformáinak gyakorlása, különböző technikák alkalmazása (ráírás, másolás, önálló íráskivitelezés);
- a különböző írásformák tanulói képességekhez, szükségletekhez és preferenciákhoz illesztése.

A célzott képességfejlesztés kiemelt területei:

- eszköz (ceruza, ceruzafogó) helyes használata;

- megfelelő testtartás kialakítása az írás során;
- a mozgáskoordináció fejlesztése;
- a testséma biztonságának kialakítása, a szenzomotoros integráció fejlesztése;
- a vizuomotoros koordináció/szem-kézmozgás összerendezettségének fejlesztése;
- célirányos mozgások fejlesztése, különös tekintettel a manipulációs mozgásokra, praxiára/célirányos mozgások kivitelezésére;
- a ritmus, a nyomás és a sebesség optimális egyensúlyának megteremtése;
- a végrehajtó működés fejlesztése, különös tekintettel a motoros output optimalizálására.

I.7.1.3. Diszortográfia

A helyesírási zavar (**diszortográfia**) önmagában előfordul ugyan, de ritkán. A helyesírás zavara (diszortográfia) esetében *kiemelt feladat* az írott nyelv ortográfiájának/helyesírásának tudatosítása, lehetőség szerint a fluens/gördülékeny íráskészség elérése, az önellenőrzés különböző módjainak (pl. infokommunikációs technológia, helyesírás-ellenőrző és -javító szoftver) készség szintű elsajátíttatása.

Fő célkitűzések:

- a spontán és tollbamondás utáni írás színvonalának javítása;
- a fő helyesírási szabályok begyakoroltatása (a kivételek megtanulásának mellőzésével), analógias stratégiahasználat kialakítása;
- önmonitorozás, önellenőrzés rögzítése;
- a diszlexia reedukáció (olvasás újratanítása) speciális terápiás programjainak felhasználása.

A célzott képességfejlesztés kiemelt területei:

- fonológiai, nyelvi, metanyelvi tudatosság fejlesztése;
- beszédpercepció fejlesztése;
- verbális emlékezet, munkaemlékezet fejlesztése;
- modalitásspecifikus integráció fejlesztése;
- hang-betű megfeleltetés fejlesztése.

A fejlesztés feladatai, a tanulók támogatása

- A kérések, kérdések, a feladatadások legyenek számukra rövidek, egyértelműek, kerüljük a halmozott, összetett utasításokat. Az új ismeretek elsajátításában fontos a megfigyelés.
- A pszichikus fejlődés zavara miatt kialakulhat nyelvi zavar, gyenge verbális emlékezet, így a tananyaghoz kapcsolódó szókincs használata nehezített számukra. A nehézség leküzdése érdekében sok manipulációval, közvetlen tapasztalatok nyújtásával, sok konkrét érzékeltetéssel biztosíthatjuk a fogalmak kialakulását.
- A vizuális közlésnek kiemelt jelentősége van a segítségnyújtásban.
- Kooperatív munkába való részvételüket szorgalmazzuk.
- Látás, hallás, mozgás koordinálása.
- Testséma biztonságának kialakítása.
- Téri és időrelációk kialakítása praktikus és verbális szinten.
- Az olvasás, írás tanítása (szükség esetén újratanítás) lassított tempójú, nyújtott ütemű, hangoztató-elemző, szótagoló módszerrel.
- Az olvasás írás készségének folyamatos gondozása, fejlesztése a tanuló egész iskolai pályafutása alatt.
- Beszédészlelés, beszédmegértés, olvasásértés, a figyelem, az emlékezet folyamatos fejlesztése.
- A beszélgetőkörben, drámajátékban való részvétel számukra különösen fontos.
- Kompenzáló technikák alkalmazása valamennyi tantárgy tanulása során.
- Az idegen nyelv tanítása speciális módszerekkel, auditív megközelítéssel.
- A művészetek területén kiemelt szerepe van a művészeti terápia, a drámapedagógia, akusztikus és vizuális észlelés fejlesztésének.
- A tanulók fejlesztésében törekedni kell:
 - a tudatos, tervszerű, egyénre szabott fejlesztési terv kialakítására;
 - a komplex megközelítésre és módszerválasztásra;
 - a fejlődési dinamika nyomon követésére
- A tanulás-tanítás folyamatában kiemelt jelentőségű
 - a tananyag adaptálása;
 - a tanulásmódszertani elemek beemelése;
 - a változatos tanulásszervezési módok, differenciált oktatásszervezés, projektmunka biztosítása;
 - a tanuló szükségleteihez illesztett tanulási stratégiák megválasztása, a személyre szabott,

tanulóközpontú tanulás;

-az értékelési eljárások megválasztása, a fejlesztő értékelés szükségessége;

-a társas beilleszkedés, a szociális kompetenciák fejlődésének kiemelt támogatása az egyéb pszichés fejlődési zavar kategóriába tartozó mindegyik tanulónál, ami lényeges elvi kiindulópontja a gyakorlati munkának;

-az egyéni tanulási utak megismerésének szükségessége, az adekvát pedagógiai támogatás tervezése céljából;

- a kronológiai életkorból adódó sajátosságok kiemelt figyelembevételével;

- az olvasást, írást, számolást megalapozó bázisfunkciók, különösen a nyelvi képességek fejlesztése;

- a környezet illesztése a gyermek szükségleteihez;

- az érthető és követhető idői és téri struktúra kialakítása;

- az átlátható és érthető szabályok kialakítása.

I.7.1.4. Diszkalkulia

A számolási zavar (**diszkalkulia**) esetén az intellektuális teljesítményhez, életkorhoz (osztályfokhoz) viszonyítva jelentős elmaradás mutatkozik a számköri ismeretek, számérzék, szám- és műveleti fogalmak kialakulásában, az alapvető műveletek végzésében és a bázisfunkciók (téri-vizuális rendszer, központi végrehajtó rendszer, munkamemória, beszéd és nyelv, gondolkodási funkciók) működésében. Következésképpen nehezített lehet a magasabb szintű matematikai fogalmak elsajátítása, a matematikai ismeretszerzés és -alkalmazás folyamata, a mindennapi élethelyzetek problémamegoldása.

A diszkalkulia különböző számtani műveletek, matematikai jelek, kifejezések, szabályok megértésének, a számjegy, számkép felismerésének, a számok sorrendiségének, számneveket szimbolizáló vizuális alakzatok azonosításának a nehézsége. Nehezítetté válik a szimbólumok felismerése és tartalmi azonosítása, akadályozott a fogalmak kialakulása, sérülnek a fogalmakkal végzett gondolkodási műveletek, a sor-és szabályalkotás, a téri és síkbeli viszonyok érzékelése, illetve zavart szenved az emlékezet és a figyelem.

Ezeknél a tanulóknál hiányzik a matematikai érdeklődés, kialakulatlan a mechanikus számlálás képessége, a mennyiség-állandóság. Elmaradásaik vannak a matematikai nyelv használatában, a matematikai relációk verbális kifejezésében.

Fő célkitűzések:

- a számosság és a számok iránti érdeklődés felkeltése, megerősítése;
- matematikai törvények és szabályok készségszintű ismerete és alkalmazása;
- a matematikai relációk nyelvi megalapozása, a matematika-nyelv tudatosítása;
- a fogalmak, így a szám- és műveletfogalom kialakításakor a manipuláció előtérbe helyezése, a megfigyelés és a megértés érdekében a matematikai eszközök használata, a képi, vizuális megerősítés;
- segítő, kompenzáló eszközök használatának lehetővé tétele
- a fokozott mennyiségű gyakorlás során az egyéni sajátosságokhoz igazított, megjegyzést segítő technikák, eljárások alkalmazása;
- a matematikai gondolkodás és érvelés (kérdésfeltevések, szóbeli kifejezés, érvelés, divergens, ill. konvergens gondolkodás, problémamegoldó gondolkodás, problémamodellőzés, algoritmikus gondolkodás) fejlesztése;
- a diszkalkulia reedukáció speciális terápiás programjainak felhasználása.

Kiemelt feladat, hogy a tanuló az osztályfokának megfelelő matematikai készséggel rendelkezzen, képes legyen a matematikai kompetencia megszerzésére, a matematikai műveletek használatára, az ismeretszerzés, a tudásgyarapítás és a hétköznapi gyakorlat színterein.

A célzott képességfejlesztés kiemelt területei:

- a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás és a nyelvhasználat összehangolt fejlesztése;
- szám- és mennyiségfogalom kialakítása, magasabb szintű matematikai fogalmak kialakítása, alkalmazása, a mindennapi élethelyzetek problémamegoldásának segítése, fejlesztése;
- a vizuális-téri képességrendszer fejlesztése;
- a sorozatalkotási képesség, a szeriális észlelés fejlesztése;
- az önértékelés fejlesztése, sikerélmény biztosítása.

A fejlesztés feladatai, a tanulók támogatása

- A pszichikus fejlődés zavara miatt kialakulhat nyelvi zavar, gyenge verbális emlékezet, így a tananyaghoz kapcsolódó szókinés használata nehezített számukra. A nehézség leküzdése

érdekében sok manipulációval, közvetlen tapasztalatok nyújtásával, sok konkrét érzékeltetéssel biztosíthatjuk a fogalmak kialakulását.

- Egyéni sajátosságokhoz igazított megjegyzést segítő technikák, eljárások megtalálása, alkalmazása.
- Kooperatív munkába való bevonásuk.
- Az érzékelés-észlelés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás és a beszéd összehangolt, intenzív fejlesztése.
- Testséma kialakítása.
- Tér- idői relációk fejlesztése.
- A matematikai nyelv tudatosítása.
- Segítő, kompenzáló eszközök használata.
- A megfigyelés, megértés érdekében a manipuláció előtérbe helyezése, eszközök használata, képi, vizuális megerősítés (fogalmak, szám-és műveletfogalmak kialakításakor).
- A művészetek területén belül a művészeti terápia, a drámapedagógia, akusztikus és vizuális észlelés fejlesztésének kiemelt szerepe van.

I.7.1.5. Figyelemhiányos / hiperaktivitás zavarral küzdő tanulók

Az egyéb pszichés fejlődési zavar kategóriába tartozó állapotok gyakran együttesen is előfordulnak, illetve más idegrendszeri fejlődési zavarokkal is együtt járhatnak (komorbiditás). A tanulási zavar gyakran együtt jár figyelemhiányos/hiperaktivitás zavarral (ADHD), nyelvfejlődési zavarral vagy fejlődési mozgáskoordinációs zavarral.

A figyelemzavar tünetei

- a tanuló nem figyel a részletekre, iskolai feladataiban figyelmetlenségre utaló hibákat vét,
- nehezebbé esik figyelmét fenntartani mind a feladatai, mind a játék közben,
- gyakran nem veszi észre, ha beszélnek hozzá,
- gyakran nem követi az utasításokat, nem fejezi be az iskolai feladatokat,
- nehézségei vannak feladatainak megszervezésében,
- nem szereti, kikerüli, megtagadja azoknak a feladatoknak az elvégzését, amelyek tartós szellemi erőfeszítést követelnek,
- gyakran elveszíti iskolai felszereléseit (pl.: ceruza, füzet stb.),
- figyelme külső ingerekre könnyen elterelődik,
- napi tevékenységében gyakran feledékeny.

Hiperaktivitás és tünetei

- A hétköznapi nyelvhasználatban is egyre gyakrabban felbukkanó ADHD kifejezés egy angol mozaikszó (Attention Deficit Hyperactivity Disorder, magyarul *figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar*), mely

figyelemhiánnyal és/vagy

túlmozgással (hiperaktivitás) és impulzivitással jellemezhető.

A két altípus önállóan vagy kombinált formában is előfordulhat.

Az ADHD átlag alatti, átlagos és átlag feletti intellektuális teljesítmény mellett egyaránt jelen lehet. színterein. Tünetek:

a gyermek matat, fészkelődik a székén,

- gyakran felugrál helyéről,
- össze-vissza rohangál olyan helyzetekben, ahol annak nincs semmi értelme,
- szabadidejében nem tud csendesen játszani,
- állandó mozgásban van,
- mérlegelés nélküli beszéd és cselekvés,
- nehéz az önszabályozás és önirányítás,
- nehéz az érzelmek szabályozása,
- szétszórtság,
- feledékenység,
- saját holmi gyakorielhagyása.

Figyelemhiányos/hiperaktivitás zavarban szenvedők gyerekek fejlesztésének céljai, feladatai

A figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar (ADHD) esetén kiemelt feladat, hogy a tanuló a figyelmi, aktivitási és impulzivitási nehézségei ellenére elsajátítsa az osztályfokának megfelelő ismereteket és kompetenciákat minden tantárgy esetében.

Cél, hogy az ismeretszerzés és -alkalmazás, a tudásgyarapítás és képességfejlődés osztálytermi és hétköznapi színtereken is megvalósuljon.

Fő célkitűzések:

- a figyelem- és viselkedésszabályozás egyensúlyának megteremtése személyre szabott támogatással;
- teammunka keretében gyógypedagógiai, pszichológiai, szakorvosi együttműködés;
- a figyelem tartósságát biztosító környezeti feltételek megteremtése;

- a túlzott viselkedéses aktivitás veszélytelen és nem zavaró levezetésének megteremtése;
- fokozott egyéni bánásmód;
- az önszervezési képesség, az önkontroll fejlesztése;
- önbecsülés és pozitív énkép kialakítása;
- szociális készségek fejlesztése, beilleszkedés elősegítése;
- feladatkivitelezés idői és téri struktúrájának megtervezése és kivitelezése;
- dicséret, jutalom, motiválás, sikerélmény biztosítása.

A célzott képességfejlesztés kiemelt területei:

- ADHD esetén a képességfejlesztés kiemelt területe az önszabályozás fejlesztése;
- a társas szabályok, a mindennapi együttéléshez szükséges normák kialakítása és betartatása;
- a mindennapi együttéléshez szükséges szociális/társas készségek kialakítása, fejlesztése;
- a figyelmi működés és a kontrollált viselkedés kialakításának támogatása;
- speciális figyelemtréning, különösen a tartós figyelemre vonatkozóan;
- koncentráció fejlesztése;
- utasításkövetés gyakorlása, fejlesztése;
- a türelem, késleltetés és gátlás képességének fejlesztése;
- mozgáskoordináció, biztonságos mozgáskivitelezés fejlesztése, adekvát mozgásos aktivitás biztosítása.

I.7.2. Magatartásszabályozási zavarral küzdő tanulók

A magatartásszabályozási zavar is az egyéb pszichés fejlődési zavar kategóriában nevesülő SNI állapot. A magatartásszabályozási zavarok általában nem az eredendően eltérő idegrendszeri fejlődés talaján alakulnak ki, hanem az idegrendszer biológiai sérülékenysége és a rossz környezeti feltételek, elégtelen bánásmód, tartósan extrém magas stressz együttes következményeként jönnek létre.

Összefoglaló név, mely alatt

- *impulzuskontroll-zavart* (személyre és/vagy tárgyakra, tulajdonra irányuló agresszív, destruktív szóbeli és viselkedéses kitörések) és
- *diszruptív* (irritált, vitatkozó, bomlasztó),
- *diszszociális* (normasértő, agresszív, megbotránkoztató viselkedészavarokat értünk).

Impulzivitás tünetei

- a gyermek hamarabb válaszol, mint ahogy a kérdés elhangzik,
- nem bírja kivárni sorát,
- gyakran félbeszakít másokat.

Agresszivitás tünetei

Az agresszív gyerekek rosszul ismerik fel a különböző szociális helyzeteket, ok-okozati, előzmény-következmény összefüggéseket. Problémamegoldó képességük szegényes. Úgy érzik, hogy a világ összeesküdött ellenük, nem fogadja be őket. Ezért támadólag lépnek fel az őket segíteni kívánókkal szemben is.

Az agresszív gyerek nevelésében a következő úton érhetünk el sikereket:

- játékban, munkában olyan cselekvést választunk, melyben elfogadható bizonyos fokú - agresszió (pl. küzdősport) ill. annak levezetése,
- csökkentjük a negatív hatásokat, az okokat, melyek agressziót váltanak ki,
- fejlesztjük a gyerek egyéb, pozitív készségeit (pl. empátiáját, nagylelkűségét),
- rajzterápiával, zenével segíthetjük az indulatok feldolgozását,
- jól megválasztott történetek, mesék eljátszásával erősíthetjük az elfogadás érzését.

A magatartásszabályozási zavarban szenvedők gyerekek fejlesztésének céljai, feladatai

A magatartásszabályozási zavar esetében kiemelt feladat a közösségi szabályokhoz alkalmazkodó, szervezett viselkedés kialakítása, a szélsőséges megnyilvánulások leépítése, az önkontroll, az érzelmi egyensúly megteremtése.

Fő célkitűzések:

- az önszabályozás fejlődésének támogatása pedagógiai eszközökkel;
- kihívást jelentő viselkedések/viselkedésproblémák csökkentése;
- adaptív viselkedés, szabálykövetés, szabálytartás kialakulásának támogatása;
- társas készségek, kapcsolatok fejlesztése
- a fejlődés elősegítése gyakori pozitív visszajelzésekkel.

A célzott képességfejlesztés kiemelt területei:

- düh- és agressziókezelés fejlesztése,
- érzelemfelismerés és érzelemkifejezés fejlesztése,
- kommunikáció fejlesztése,
- konfliktuskezelési képesség, problémamegoldás fejlesztése,
- megküzdési képesség fejlesztése,
- figyelmi működés fejlesztése.

Kiemelt feladat az iskolai nevelés-oktatás során:

- egészséges énkép és önbizalom kialakítása,
- szociális képességek fejlesztése,
- a kudarctűrő képesség növelése,
- önállóságra nevelés,
- a tanulás iránti motiváció felkeltése,
- a kortársakra és a felnőtt közösségre irányuló rendezett társas kapcsolatok kialakítása,
- a társadalmi együttélés szabályainak követése

Az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók fejlesztése

- A Nat kiemelt célkitűzése az aktív tanulás, az egyénre szabott tanulási utak, a tanulói sokféleség figyelembevétele. Az egyéb pszichés fejlődési zavar alapján SNI tanulóknál mindezen célok megvalósulását támogatja a rugalmas tanulásszervezés, a heterogén tanulócsoportok, a tanulók közötti kooperációra építő módszerek, a minden szempontból akadálymentes és minden tanuló számára egyformán hozzáférhető tanulási környezet létrehozása, a differenciált célkijelölés, a többszintű tervezés, a differenciáló módszerek a feladatra vonatkozó instrukciók adásában és az értékelésben, valamint szükség szerint adaptált tananyag használata.

- A helyes módszertan megválasztásában fontos a tanulókat nevelő, oktató pedagógusok, a szülők és a szakszolgálatok közötti széles körű szakmai együttműködés, a tapasztalatok cseréje, a jó gyakorlatok megosztása (kölsönös együttműködés, partneri, bizalmi kapcsolat kialakítása):

-A pszichikus fejlődés zavara miatt kialakulhat nyelvi zavar, gyenge verbális emlékezet, így a tananyaghoz kapcsolódó szókincs használata nehezített számukra. A nehézség leküzdése érdekében sok manipulációval, közvetlen tapasztalatok nyújtásával, sok konkrét érzékeltetéssel biztosíthatjuk a fogalmak kialakulását.

- Egyéni sajátosságokhoz igazított megjegyzést segítő technikák, eljárások megtalálása, alkalmazása.
- Kooperatív munkába való bevonásuk.
- Az érzékelés-észlelés, a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás és a beszéd összehangolt, intenzív fejlesztése.
- Testséma kialakítása.
- Tér- idői relációk fejlesztése.

- A matematikai nyelv tudatosítása.
- Segítő, kompenzáló eszközök használata.
- A megfigyelés, megértés érdekében a manipuláció előtérbe helyezése, eszközök használata, képi, vizuális megerősítés (fogalmak, szám-és műveletfogalmak kialakításakor).
- A művészetek területén belül a művészeti terápia, a drámapedagógia, akusztikus és vizuális észlelés fejlesztésének kiemelt szerepe van.

A tanulók támogatása

- a tanulási, magatartási zavarral küzdő tanulók rehabilitációja
- gyógypedagógus/pszichológus által vezetett egyéni foglalkozások,
- képességfejlesztő programok, korrekció,
- reedukáció (újratanítás)

Az iskolai fejlesztés szakaszai (alapozó [első félév, óvoda–iskola átmenet], alsó tagozat, felső tagozat)

Az alapkészségek biztos kialakítása, a sikeres iskolai tanuláshoz, a tanulási eredményességhez szükséges alapkompenciák, készségegyüttesek és tudástartalmak megalapozása, valamint a tanulási motiváció felkeltése és fenntartása az egyéb pszichés fejlődést mutató tanulók esetében is kiemelt jelentőségű.

A különbségek feltárása, az érési késést, fejlődésben való elmaradást mutató gyermekek képességeinek fejlesztése az alapkészségek kialakítása szempontjából is az alapozó nevelési szakasz kiemelt feladata.

Az első tanév első féléve minden köznevelési intézményben olyan előkészítő szakasz, amely tananyagában, módszereiben és értékelési formáiban eltér a későbbiektől. Ez az egyéb pszichés fejlődési zavar kategóriába eső tanulóknak kedvező, a Nat-ban javasoltak alkalmazása megfelelő.

A tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai nem térnek el a Nat-ban rögzítettektől. A helyi tantervben indokolt lehet esetükben az 1. évfolyam két tanévi időtartamra történő szét húzása. Ebben az esetben az első tanév az intenzív prevenció, a szakszerű funkciófejlesztés, a pszichés gondozás, a megfelelő motiváció és a feladattudat kialakításának időszaka a gyógypedagógiai korrekciós-kompenzáló-terápiás módszerek alkalmazásával.

Egyes tanulási területekre vonatkozó ajánlások

Magyar nyelv és irodalom

A grammatikai rendszer tudatos felépítése, megerősítése, mind a beszélt, mind az írott nyelv területén kiemelten fontos.

A beszédészlelés és beszédmegértés, a verbális figyelem és emlékezet intenzív fejlesztése szükséges a dekódolás tanítása előtt. Az olvasás, írás kognitív bázisképességeinek megalapozása elengedhetetlen előfeltétele az olvasástanulás megkezdésének. A szódekódolás tanítása, a betű-hang asszociációk kialakítása kellő módszertani tudatossággal és a gyermek haladásához igazított idői ütemezéssel történjen!

A grafomotoros ügyetlenség gyakran okoz technikai értelemben nehézséget az írástanulás során, a lassú írástempó mellett a nehezen olvasható vagy olvashatatlan íráskép is jellemző lehet. Éppen ezért lényeges, hogy a késleltetett, elnyújtott írástanítást grafomotoros alapozás előzze meg, a finommotoros tevékenységek számtalan lehetőségét kiaknázva. Az íráskép zavarában érintett gyermekeknél a szépírás, külalak és fűzetvezetés értékelése a rendezettségre való törekvés és a gyermek képességeinek, önmagához mért haladásának figyelembevételével történjen! Hasonlóképp az olvasás és szövegértés értékelésekor is az önmagához mért fejlődést figyelembe vevő fejlesztő értékelés kerüljön előtérbe! Szükség lehet egyes tananyagrészek értékelése, minősítése alóli felmentésére, illetve a kézírás helyett számítógép használatának engedélyezésére (pl. házi feladatok, beadandók nyomtatott vagy elektronikus formában való leadására), folyóírás helyett nyomtatott betűvel való írás jóváhagyására.

Az olvasás gördülékenységének, fluenciájának elősegítése szükséges változatos szövegek páros, közös, paralel, ill. váltott hangos olvasásával.

A tanulási zavarral és figyelemzavarral küzdő tanulóknál szükséges lehet a szöveg adaptálása (nagyobb, eltérő színű betűk, a szöveg egyszerűsített, rövidített verziójának elkészítése). A szövegértés fejlesztése elősegíti a mindennapi és az irodalmi szövegek befogadását, majd az azokkal való tovább dolgozást, tovább gondolkodást.

Amennyiben a szövegfeldolgozás is érintett, különösen fontos a szisztematikus, a nyelv különböző szintjeit elemenként értelmező, a tanulót tapasztalati úton információhoz juttató oktatás. Érdemes a mindennapi élettel összefüggő, a tanuló személyes élményeihez és érdeklődéséhez kapcsolódó szövegeket alkalmazni.

A nyelvi kódrendszer értelmezésének, működésének megtámogatása mind a bemenetnél (beszédhangok differenciálása, hangkapcsolatok észlelése), mind a feldolgozásnál (szó,

grammatika, mondat, bekezdés, szöveg) hangsúlyos. A mentális lexikon és az ahhoz történő hozzáférés, a fogalomalkotás folyamatos fejlesztése kiemelt feladat.

Matematika

A matematika területén az érintett tanulók heterogenitása miatt nagy egyéni eltérésekre számíthatunk. Egyes egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanuló esetén pont ezen a területen jelentkezik a gyermek kiemelkedő képessége, tehetsége, miközben súlyos olvasási zavarral küzd. Más esetben a matematikai képességek érintettsége olyannyira jelentős, hogy szükséges lehet a tantárgy vagy az aritmetikai tantárgyrész alóli felmentés vagy segédeszköz-használat, pl. számológép biztosítása, szorzó- és bennfoglaló tábla, korong, rehabilitációs foglalkozásokon használt eszközök, számológép (esetenként nagyobb kialakítású négyzethálós füzet) használata (szükség esetén más tanórákon is, pl. fizika, kémia, történelem, természettudomány). Ajánlott lehet ezeken a tanórákon – a tanuló egyéni sajátosságaihoz igazodva – a képletek, esetleg definíciók számonkérése (pl. a megfelelő nyelvi, emlékezeti kompetenciákra támaszkodva), illetve szükség esetén bizonyos tantárgyrészek értékelése alóli mentesítés biztosítása.

Egyes esetekben számolni kell a grammatikai szint sérülésével, ami szövegértési nehézségekben nyilvánul meg, ezt fokozhatja a szimbólumok megértésének, illetve a verbális absztrakciónak a fejletlensége. A mennyiségekkel és a számossággal kapcsolatos ismeretek tanításakor, a szám- és műveleti fogalmak kialakításakor (pl. a számok közötti viszonyok, relációk megértési nehézségei esetén stb.) különös figyelmet kell fordítani a megfelelő tempó kialakítására, és építeni kell a tanulók maximális együttműködésére, a mozgással társított szemléltetésre, az eszközhasználatra és az analóg cselekedtetésre, mindvégig verbális megerősítéssel kísérve. Rendkívül fontos az analóg, bevéső, ismétlő-rendszerező gyakorlás végzése is. A geometriai ismeretek, az arányosság témaköreinél tekintettel kell lenni a vizuális észlelés nehezítettségére, a téri tájékozódás zavarára, ill. geometriai szerkesztéseknél, koordinátatengelyen való jelöléseknél a kivitelezési nehezítettségre (vizuomotoros koordináció, praxis zavara). A matematikai gondolkodás fejlesztése speciális szemléltetéssel és tananyagokkal, vagyis az interaktív tábla és digitális tananyagok lehetőség szerinti alkalmazásával is támogatható, ám elsősorban a metakogníció, a nyelvi kompetenciák és gondolkodás fejlesztésével valósulhat meg.

Kiemelt figyelmet szükséges fordítani az időbeli tájékozódás fejlesztésére és a szerialitások gyakorlására.

A matematikai szakkifejezések és a szaknyelv használatának fokozatos megkövetelése a szóbeli kifejezés erősítésének fontos eszköze, a szabályok, definíciók precíz elvárásának elkerülésével.

A kompenzációs lehetőségek, speciális módszerek alkalmazása segíti az eredményes fejlesztést.

Történelem és állampolgári ismeretek: történelem, állampolgári ismeretek

Az olvasás és szövegértés nehézsége hátráltathatja a társadalmi folyamatok összefüggéseinek, mozgatórugóinak megértését.

Az idővel kapcsolatos fogalmak, a történelmi időszemlélet kialakulása szintén nehézséget okozhat. A gyenge verbális emlékezet miatt problémát jelenthet egyes gyermekeknél az évszámok precíz bevésése, az idegen szavak (történelmi személyek, helynevek, fogalmak) pontos memorizálása. A vizuális segédeszközök alkalmazása és a kapcsolódó elvárások egyénre szabott csökkentése segítheti ezen nehézségek minimalizálását. A nyelvi érintettség miatt bizonyos absztrakt fogalmak megértése és használata is nehézséget jelenthet. Érdemes a tananyag-feldolgozás előtt fogalomlistát, ill. vázlatot adni a tanulóknak. A tanulás további támogatásához képek, az összefüggéseket szemléletesen ábrázoló gondolattérképek használata is kiemelt jelentőségű, magasabb szinten azok készítésének a megtanítása is célul tűzhető ki az önálló tanuláshoz.

Külön figyelmet kell fordítani a térképhasználat tanítására és gyakoroltatására, mivel a tanulók ezen csoportjának sok esetben nagy kihívást jelent az absztrakt ábrákon való tájékozódás. Ide tartozik a grafikonok, táblázatok, diagramok értelmezése is, melyek a történelmi, társadalomismereti tananyag szerves részét képezik, és elemzésük a tantárgyi követelményrendszerhez tartozik.

Fontos a gyakorlati bemutatás, illetve az ismeretek szituációs helyzetekben való kipróbálása, a dramatizálás, az érzelemdús, szubjektív elemeket megmozgató, a mindennapi tapasztalathoz köthető társadalmi feladatok szemléltetése, a tanulók közvetlen megszólítása, bevonása a feladathelyzetbe.

Erkölc és etika

Figyelmet kell fordítani a tanuló szükségleteihez igazodó szövegmenyiségre, tagolásra, a magyarázatok részletezettségére, a megértés ellenőrzésére. A tanulási terület témái közül az

önszabályozás, a társas-emocionális szabályok, az etikai normák, a másság elfogadása, a tolerancia, a pozitív diszkrimináció, a jogérvényesítés és általában a speciális szükségletekhez, fogyatékoságokhoz kapcsolódó témák elsajátítása különösen fontos az érintett tanulók szempontjából, egyrészt ezek mind támogatják azokat a fejlesztési nevelési célokat, amik az egyéni fejlesztési tervben is hangsúlyos, másrészt az aktuális és későbbi életvezetés szempontjából a mindennapi életben is azonnal hasznosuló tudástartalmakat jelentnek minden osztályfokon.

Természettudomány és földrajz: környezetismeret, természettudomány, biológia, kémia, fizika és földrajz

A természettudományok gyakran az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók erősségei közé tartoznak, ez a terület különösen az ADHD-ban érintett gyerekek esetében a kíváncsiság, kreativitás és alkotó fantázia kiteljesedésének terepe lehet. A tanuló érdeklődése és figyelve könnyebben felkelthető és fenntartható, motoros aktivitása kevésbé kifejezett, amikor számára is motiváló tartalmak kerülnek átadásra. A Természettudományok tanulási terület a témák gazdagsága és sokszínűsége okán támogathatja a kiemelt fejlesztési célok megvalósítását.

Mindemellett külön figyelmet kell fordítani a szakszavak bevésésére, a térképen való tájékozódás gyakorlására, az összefüggések logikájának megértetésére. A kémia és fizika tantárgyak során elsősorban a szöveges, illetve számításos feladatok során szorulhatnak külön megsegítésre a számolási és/vagy olvasási zavarral küzdő tanulók, valamint a kísérletek, mérések kiemelt figyelemkoncentrációt és pontosságot igényelnek, a szerialitás (sorrendiség) figyelembevételével, ami szintén nehezített feladat lehet.

Idegen nyelv

Fontos célkitűzés az idegen nyelv szókincsének, fonológiai és helyesírási sajátosságainak, valamint nyelvi kódrendszerének tudatos felépítése, a szóbeli és az írásbeli kommunikáció fejlesztése, figyelembe véve az egyéb pszichés fejlődési zavar következtében érintett nyelvi funkciókat. A nyelvi zavar esetenként olyan súlyosságú, hogy szükségessé válhat a tanulót a tantárgy vagy tantárgyrész értékelése alól mentesíteni. Az élő idegen nyelv ismeretének jelentősége egyre erőteljesebb, így ezt a lehetőséget alapos mérlegelés, szakmai megfontolás után ajánlott biztosítani.

Az idegen nyelvek tanításánál a nyelvoktatás auditív módszereinek előtérbe helyezése javasolt. A tudásátadás során szükséges a figyelemfenntartás, a feladatszerzés és a motiváció

felkeltésének vizuális támogatása, a párhuzamosan több csatornán történő szemléltetés. Javasolt a memoriterek kisebb részletekben való kérdésése szóbeli beszámolók során.

Helyesírási, olvasási és szövegértési problémákkal küzdő tanulók esetében főleg a szóbeli kommunikáció magabiztos alkalmazásának elsajátítása a cél. Ennek során sok esetben méltányosan, az egyéni fejlődési lehetőségeket figyelembe véve kell megítélnünk a kiejtési és nyelvhelyességi kérdéseket; elsősorban a beszédbátorság elérése lehet a célunk. Az írásbeli kommunikáció használatát, a differenciált fejlesztés mellett, az IKT-alapú olvasó- és helyesírás-ellenőrző programok is segíthetik.

Művészetek: ének-zene, vizuális kultúra

A Művészetek tanulási területen belül a komplex művészeti terápia, a drámapedagógia, az akusztikus és vizuális észlelés fejlesztésének kiemelt szerepe van.

Bizonyos tanulók a művészetek terén kimagasló képességgel bírnak. Ezekben az esetekben nagyon fontos a tehetség kibontakozásának támogatása. Szintén nagy szerepe lehet a művészeti nevelésnek a szabadidő hasznos eltöltésében és a társas kapcsolódás lehetőségeinek bővítésében, az önkifejezésben. Más gyermekeknél a grafomotoros ügyetlenség nehezítheti a kreatív alkotás kifejeződését.

Technológia: technika és tervezés, digitális kultúra

A digitális kultúra tantárgy tartalmának elsajátítása lehet a tanulók erőssége. A digitális kompetenciák elsajátítása és alkalmazása több szempontból is kiemelt szerepet játszhat az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulóknál. A digitális technológia nyújtotta lehetőségek egyfelől kiemelt jelentőséggel bírnak a tudásterületek, tananyagok egyéni szükségletekre, preferenciákra szabásában, adaptálásában. Másrészt a sokszor jól működő algoritmikus, komputációs gondolkodás fejlesztésének eszközei is. Az életpálya-építés, pályaorientáció szempontjából szintén kiemelt szerepe van a tantárgy tanulásának. Fokozott jelentőséggel bír a hétköznapi életet, ismeretszerzést és -elsajátítást, valamint a tanulást könnyítő alkalmazások készség szintű használatának elsajátítása.

Testnevelés és egészségfejlesztés

A Testnevelés és egészségfejlesztés tanulási terület fejlesztési feladatainak megvalósítása során javasolt a szenzoros integrációs programok és terápiák beállítása, ill. azok elemeinek megvalósítása a tanórán, továbbá ajánlott a kiegészítő egészségügyi ellátáson belül gyógyúszás, valamint logopédiai ritmika alkalmazása is.

Az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók habilitációja/rehabilitációja

Az egyéni fejlesztőmunka tervezése, a rehabilitációs terv kidolgozása logopédus, pszichopedagógus, tanulásban akadályozottak pedagógiája szakon/szakirányon szakképzettséget szerzett gyógypedagógus, gyógypedagógus-terapeuta, pszichológus és egyéb szakemberek (pl. szomatopedagógus, gyermekpszichiáter) bevonásával történik és rehabilitációs célú órakeretben zajlik. Az egyéni fejlesztési terv tartalmáról, célkitűzéseiről, ütemezéséről (mikro-, ill. makrotervezés) tájékoztatást kell kapniuk az osztálymunkában részt vevő pedagógusoknak, szaktanároknak, különös tekintettel a gyermek osztályfőnökeire. Az egyéni fejlesztési terv célkitűzéseinek megvalósulása időszakosan, az ütemezési fázis befejezését követően ellenőrzésre kerül a további célkitűzések megtervezését megelőzően, melyről a pedagógusnak szintén tájékoztatást kell kapnia. A gyógypedagógiai tanár, terapeuta által vezetett pedagógiai rehabilitáció a funkcionális képességfejlesztő programok külön alkalmazásával, a fejlesztések során tanultak elmélyítésével szolgálja az eredményes iskolai előmenetelt. A tehetséges tanulók számára a tehetségük kibontakozásához szükséges feltételek, eszközök, módszerek biztosítása a pedagógiai rehabilitációnak is kiemelt feladata a tanórai és tanórán kívüli tehetséggondozás mellett.

Az egészségügyi célú rehabilitáció elsősorban az egyéb pszichés fejlődési zavar jellegének, tüneteinek kivizsgálásakor megállapított diagnózisnak megfelelő szakorvosi ellátást, annak folyamatosságát, kontrollját, valamint a pedagógiai rehabilitációt segítő egészségügyi terápiákat foglalja magába. Ennek érdekében a diagnózisalkotás fontos része a gyermekpszichiátriai vizsgálat (ADHD és magatartásszabályozási zavar esetén), szükség esetén kiegészítésként gyermekneurológiai, fül-orr-gégészeti, valamint gyermekszemészeti vizsgálat, továbbá az ezekhez kapcsolódó beavatkozások és rendszeres kontroll.

Az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók értékelése

Fontos, hogy a tanulóval szemben támasztott elvárások egyértelműek, már a tanulási folyamat elején ismertek legyenek. Ehhez kell igazodniuk azoknak az alkalmazott mérési és felmérési stratégiáknak, amelyek az elvárás és a mért mutatók összhangja esetén a sikeres pedagógiai munka eszközei. Ennek értelmében a differenciált pedagógiai tervezés alapját a tanulási folyamat kezdetén ismert, a fenntartó által felkínált és/vagy az iskola pedagógiai programjában rögzített, diagnosztikus céllal történő értékelés adja. A tanulási folyamat követését szolgáló felméréseket, ellenőrző méréseket minden esetben a tanulást támogató, fejlesztő-segítő

értékelésnek és visszajelzésnek kell követnie. Az egyéb pszichés fejlődési zavar kategóriába került tanuló a megyei szintű pedagógiai szakszolgálat szakértői bizottságának szakértői véleménye alapján indokolt esetben adott tantárgy(ak), tantárgyrész(ek) értékelése és minősítése alól mentességben részesülhet, továbbá többlet felkészülési idő, segédeszköz-használat biztosítható számára.

A szummatív értékelés helyett fejlesztő és diagnosztizáló mérés és fejlesztő szöveges értékelés bevezetése indokolt.